

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

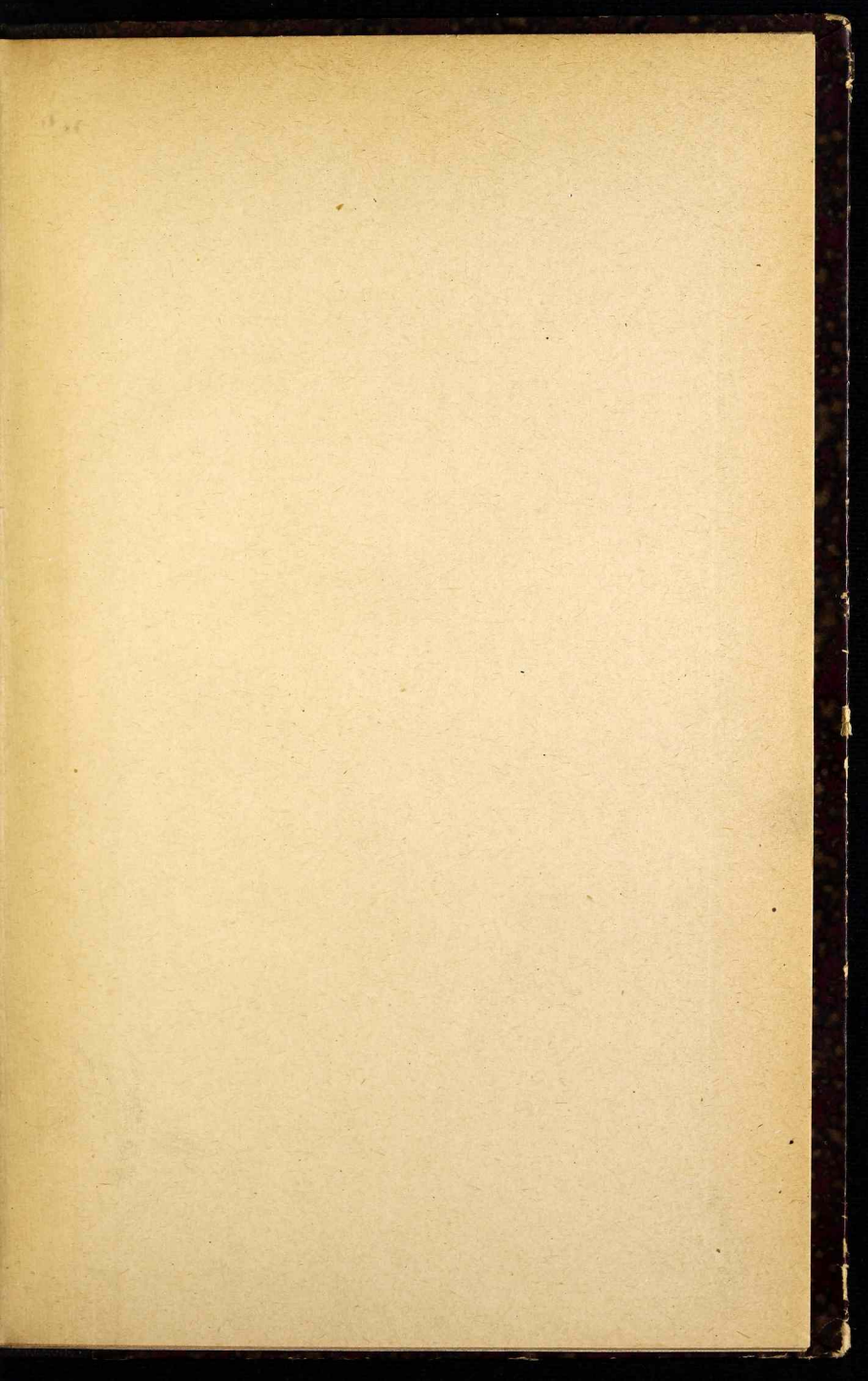
Forfatter(e) Author(s):	Frederiksen, Kirstine.; af Kirstine Frederiksen.
Titel Title:	<u>Barnets Sjæleliv</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	København : Studentersamfundet, 1890
Fysiske størrelse Physical extent:	36 s.

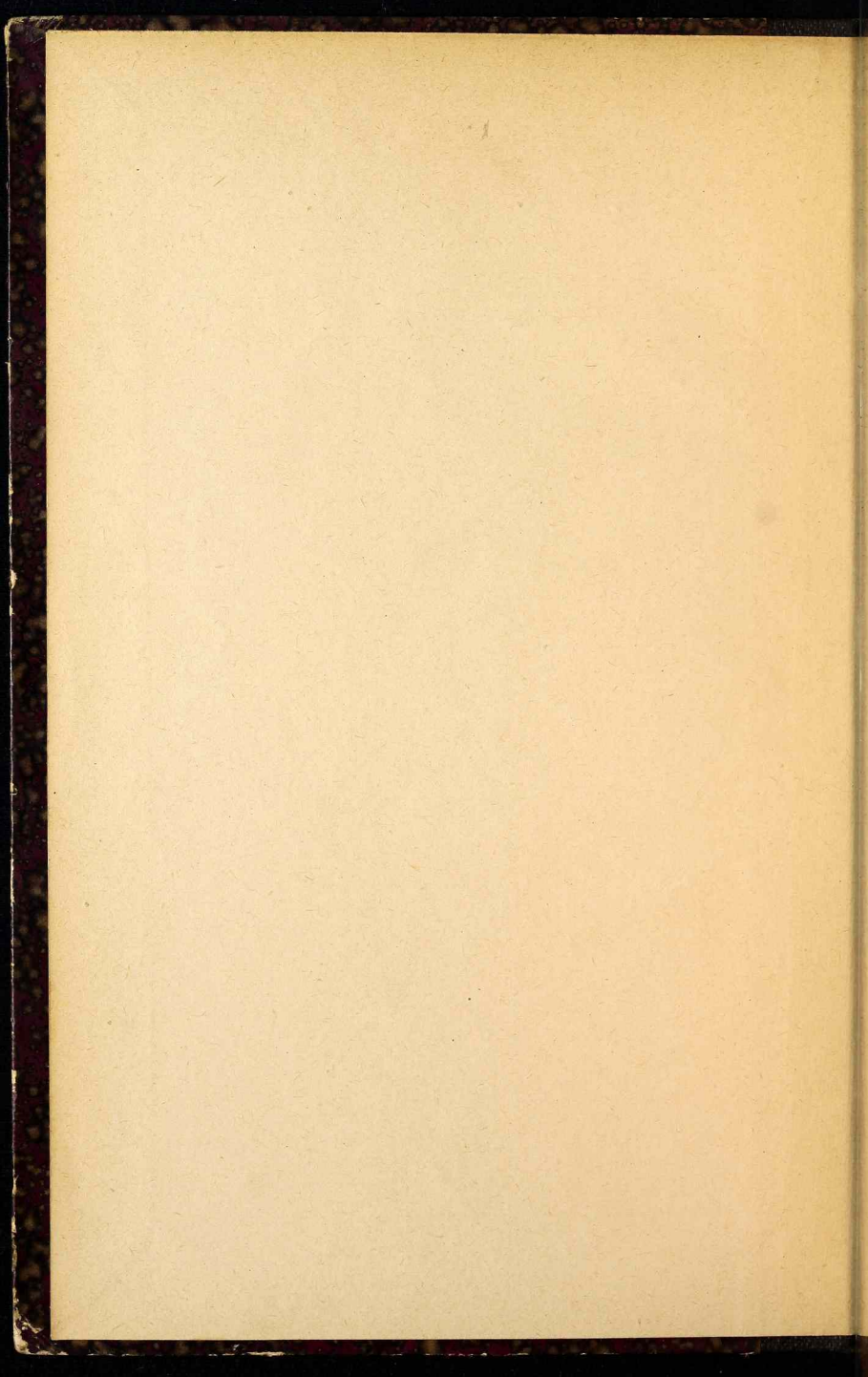
DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

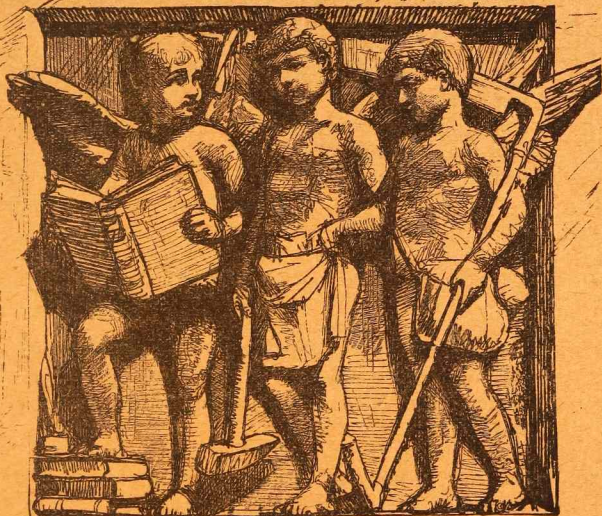
The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

Studentersamfundets Smaaskrifter.

Nr. 117—118.

Barnets Sjæleliv.

Af
Kirstine Frederiksen.

København.

Udgivet af Studentersamfundet.

Hoffensberg & Traps Etabl.

1890.

Se Omslagets 2den og 3dje Side.

Første Række.

- Nr. 1. Læge A. Ulrik: Om Voligen. 10 S.
.. 2—3. Folketingsmand H. Holm: Den norske Forfatningskamp og dens Afslutning. 20 S.
.. 4. Direktør G. A. Hagemann: Om Sufferdyrkning og Suffertilvirkning. 10 S.
.. 5—6. Overretssagfører P. Zenthen: Martsbevægelsen 1848. 20 S.
.. 7—8. Læge B. Dreyer: Vidt om Sundhedsplejen med særligt Hensyn til Landboerne. 20 S.
.. 9. Dr. G. Brandes: Ludvig Holberg. 10 S. **Udsolgt som enkelt Hæfte.**
.. 10—11. Sproglerer Carl Michelsen: Forfatningsbruddet i Frankrig 1830 og Folkets Svar derpaa. 20 S.
.. 12. Cand. phil. H. Trier: Rousseau og hans „Emil“. 10 S. **Udsolgt som enkelt Hæfte.**
.. 13—14. Folketingsmand F. Bajer: Nordiske Neutralitetsforbund. 20 S. **Udsolgt som enkelt Hæfte.**
.. 15—16. Redaktør N. Keergaard: Napoleon den tredjes Grundlovsbrud. 20 S.
.. 17. Dr. E. Petersen: Om Stjærnefyndning og Stjærnekundskab (Dycho Brahe). 10 S.
.. 18—19. Stolebestyrer E. Stomann: Dronning Margrethe. 20 S.
.. 20. Overretssagfører N. Petersen: Tyslands nyeste politiske Historie i Omrids. 10 S.

Anden Række.

- .. 21—22. Kontorchef Marcus Rubin: Englands økonomiske Magtstilling. 20 S.
.. 23—24. Læge A. Ulrik: Sundhedspleje før og nu. 20 S.
.. 25—26. Overretssagfører B. M. Andrup: Kort populær Fremstilling af Skifte og Arvereglerne. 20 S.
.. 27—28. Cand. phil. H. Trier: N. F. S. Grundtvig. 20 S.
.. 29. Cand. polyt. Karl M. Meyer: Om Vandet. 10 S.
.. 30—31. Redaktør N. Keergaard: William Gladstone. 20 S.
.. 32—34. Overretssagfører P. Th. Rasmussen: Kort populær Fremstilling af den danske Statsforfatning med Grundloven som vedføjet Bilag. 30 S.
.. 35. Folketingsmand F. Bajer: Om Krigs Forebyggelse ved Voldgift. 10 S.
.. 36—37. Frk. Marie Pingel: Leonora Ulfeldts Fængjelsliv. 20 S.
.. 38—39. Cand. phil. A. Barth: Karl den første. 20 S. **Udsolgt som enkelt Hæfte.**
.. 40. Professor Harald Høffding: Sokrates. 10 S.

Tredje Række.

- .. 41—42. Bagermester Jacob Marstrand: Benjamin Franklin. 20 S.
.. 43—44. Kontorchef Emil Meyer: Penge. 20 S.
.. 45—46. Protokollsekretær P. Sveistrup: Om Brugsforeninger. 20 S. **Udsolgt som enkelt Hæfte.**
.. 47—48. Stolebestyrer N. Juel-Hansen: Luften som Livskilde. 20 S.
.. 49—50. Dr. J. A. Fridericia: Enevældens Indførelse i Danmark 1660. 20 S.
.. 51—52. Folketingsmand F. Bajer: Republikken Svejts. 20 S.
.. 53—54. Cand. mag. Johan Ottosen: Camillo Cavour. 20 S.
.. 55—56. Læge B. Dreyer: Danmarks Forshistorie i Omrids. Stenalderen. 20 S.
.. 57—58. Folketingsmand H. Holm: Balthazar Christensen. 20 S.

Se Omslaget's 3dje Side.

Studentersamfundets Smaaskrifter Nr. 117—118.

Barnets Sjæleliv.

Af

Kirstine Frederiksen.

København.

Udgivet af Studentersamfundet.

Hoffensberg & Trap's Etabl.

1890.

1. Medfødt Anlæg.

Sagnet fortæller, at da Kong Olaf den Hellige en Gang besøgte sin Moder, førte hun hans tre smaa Halvbrødre, Guttorm, Halvdan og Harald frem for ham. Kongen satte et meget biftert Ansigt op, og de to ældste blev forstrækkede; men Harald, der kun var tre Aar gammel, saa ham lige i Øjnene, og da Kongen rustede ham i Haaret, tog han fat i hans Skæg og rykkede i det. Kongen sagde da, at han vilde blive en modig Mand. Den næste Dag spaserede Kongen og hans Moder der, hvor Drengene legede. De ældste byggede Gaarde og Kornlader. Harald lod Træskaarer flyde paa Vandet. Træskaarerne var hans Krigsflåde. Kongen spurgte nu Drengene, hvad de helst vilde have. Guttorm ønskede sig store Marker, og Halvdan vilde helst have en stor Mængde Røer. Men Harald svarede: „Jeg ønsker mig saa mange Kæmper, at de i ét Maaltid kan spise alle Halvdans Røer.“ Da lo Olaf og sagde: „Han bliver nok en Gang Konge.“ Det blev han ogsaa, og som Konge fik han Tilnavnet Haarderaade.

Denne lille Fortælling viser — enten den er korrekt eller ikke —, at man allerede hos vore Forfædre havde Dje for den Sandhed, at Barnet, som man siger, er Fader til Manden, at det, der kommer til at udgøre den voksne Gjendommelighed, allerede er til Stede hos det lille Barn, om end kun som Anlæg og i Spire. Det har været forbeholdt den nyere Tids Videnskab nærmere at give Grunde for denne Sandhed og at paavise Sammenhængen i den Udvikling, der foregaar i Sjælelivet lige saa vel som i alt andet levende. Der kan ske Omdannelser, og det kan være vanskeligt her som paa andre Omraader at se denne Sammenhæng. I de smaa klodsede, bleggromme Kimblade, som Foden støder paa ude under Bøgetræerne, vil den, der er ukendt med Plantelivet, have ondt ved at se Forløberne for det fine Løv, der pryder Træets Krone. Lige-

saadan kan aandelige Anlæg vise sig i en anden Skikkelse hos Barnet end hos den voksne, og kun den, der har Indsigt i Sjælelivets Bæsen, vil forstaa Sammenhængen og genkende det i den voksnes Handlinger, som har stiftet Hovedet frem i Barnets Lege eller den unges Drømmerier. Men vi véd det dog alle: der gror ikke Roser paa en Tidsej, og lige saa lidt vil Naturen fornægte sig selv paa det aandelige Omraade.

Den, der nu om Stunder vil forstaa et Menneskes Udviklingshistorie, nøjes jo heller ikke engang med at søge tilbage til hans egen Barndom; nej, hos hans Forældre, hans Bedsteforældre eller maaste endnu fjærnere beslegtede er det, man søger Løsningen paa de Gaader, som et Menneskeliv kan gemme. Som en Arv fra Mennesker, der for længe siden er døde, kan der være givet forudbestemte Maal at kæmpe for og afstuffedet forudbestemte Grænser for, hvad der kan naas. Et Menneske kan have faaet store Gaver medfødt; saaledes har der jo været Familier, der igennem mange Slægtled har frembragt store musikalske Genier. Begavelsen kan ogsaa blive saa ensidig, at den slaar om i sin Modsætning. Saaledes viste en lille Pige af musikalsk Familie sig i Skolen slev og uimodtagelig for Undervisningen, indtil hendes Lærer fandt paa at sætte *A. B. C.* og *Tabel* paa Noder. Eller der kan være nedlagt farlige Videnskaber og Tilbojeligheder i Naturen, som kan gøre hele Livet til en Kamp for blot at holde sig oven Vand. Tal med Sindsygelægen eller med ham, der skal kurere Alkoholister*). Han vil fortælle dig, at hvert nyt Slægtled kommer til at bære paa en større Byrde, faar en haardere Kamp at bestaa. I gængse Ord og Talemaader udtales allerede fra Arilds Tid denne Tante („Veblet falder ikke langt fra Stammen“ o. s. v.); men ogsaa her har Videnskaben i vore Dage bragt større Sikkerhed og en dybere Overbevisning om, at der raader en Naturlov, og at Naturen her som paa andre Punkter kun kan beherskes ved at adlydes.

Thi hvor skæbnsvanger en Magt end det nedarvede kan øve over et Menneske, saa er det dog Overtro at betragte det som noget ubeværgeligt, noget færdigt, der ikke kan paavirkes. Denne

*) Se C. A. Blume og M. Rubin: Om bayersk El og Brændevin. (Studentersamfundets Smaasrifter Nr. 84—85.)

Overtro møder os ikke saa sjælden. Saaledes i Skolen, hvor man undertiden maa bekæmpe den baade hos Forældre og Børn. Meget naivt kan den udtale sig hos de sidste; som f. Ex. naar en Lærerindes Bestræbelser for at paavirke Barnet bliver imødegaaede paa følgende Maade: „Nej, lære at strikke kan jeg ikke, for det har jeg fra min Moder, hun har heller aldrig kunnet strikke!“ Saaданne barnlige Tilhængere af Arvelighedslæren glemmer for det første, at da et Barn arver baade Fader og Moder, vil det aldrig i enhver Henseende være som den ene af disse, hvad Anlægene angaar. Og for det andet, at lige saa vel som saaledes enhver Menneſteſjæl træder ind i Livet med nye Muligheder i sin Natur, møder den ogsaa der i sine Omgivelser andre Betingelser for Udvikling, end Forældrene har haft. Ethvert Anlæg skal have sine bestemte Betingelser for at udvikles. Højt oppe i Alpernes klare Luft gives der ingen Brystſyge, fordi Udviklingsbetingelserne mangle, og ligesaa dan gaar det med aandelige Anlæg. At Omgivelserne virker ind paa Barnets Sind, har vi alle haft Lejlighed til at bemærke. Endogsaa den voksne vil indrømme for sig selv, at han sikkert ikke vilde have været den samme, dersom hans Oplevelser havde været helt andre, end de blev. Og at Barneſindet er blødt, endog „som Vox“, det udtales jo lige saa vel som Arvelighedslæren i mangt et godt gammelt Ord (f. Ex. „Den Gren skal tidlig krøges, der god Krog skal blive“). Hvem der har med smaa Børn at gøre ved ogsaa, at de voksne tit kan øve en næsten ubegrænset Indflydelse over de smaa. Skal man tro erfarne Folk, kan man endog ved blot at vise tilstræffelig Bestemthed overfor et lille Barn saa det til frivillig at tage Skeen ud af Munden i den Indbildning, at det er næt, længe før dette virkelig er Tilfældet. Uden her at komme ind paa Spørgsmaalet om, hvad Rolle Hypnotisering kan spille i Opdragelsen, kan man ogsaa minde om, at der gives saadanne Tilstande, hvor den stærkeres Vilje leder den svageres næsten uimodstaeligt.

Det er i denne Sammenhæng værd at lægge Mærke til, at Barnet, i det Øjeblik det kommer til Verden, er meget længere tilbage i sin Udvikling end Dyret. Det sidste har enten strax efter Fødselen eller i alt Fald i Løbet af kort Tid Sanserne saa vidt udviklede, at det paa egen Haand kan finde sin Føde og undgaa Farer, der lurar paa det; og Instinktet driver det frem med en

Sikkerhed, som aldrig opnaas af Mennesket. Barnet kan i sine første Levedage hverken se, høre eller lugte og kun daarligt føle; og det tager Tid, inden det lærer disse Ting. „Mange Tusende sømme og kærlige Ord hvisper Moderen til sit Barn, som det ikke blot ej kan forstaa, men som det ikke engang kan opfatte med Høresansen,“ siger en bekendt tysk Videnskabsmand, Preyer, i et Bærk, han kalder „Barnets Sjæl“ og som rummer en talrig Mængde Sagttagelser af, hvorledes Barnet lige fra Fødselen fra Dag til Dag udvikler sig. Og hvad ser vel et Barn? Kun nogle faa Farver skelnes af det i de første Leveaar (først gult og rødt, senere grønt og blaat). Kunde vi hos os selv genfrembringe det Billede, Ting og Mennesker affætter i det lille Barns Sind, vilde det rimeligvis komme til at staa tilbage for den Naturopfattelse, Gjellerup i sin Fortælling „Romulus“ morsomt tillægger et Føl, som han lader filosofere over de mærkelige store kulørte Blomster, der kommer frem paa Grostekanten i Skikkelse af tre unge, lyst klædte Damer. Barnets Hjerne er ikke engang i sine ydre Omrids færdig, kan ikke være det, naar Udviklingen skal blive normal (Børn, der fødes uden de bløde Pletter paa Hjærnefalten, naar aldrig fuld Handsudvikling). Men Barnet kan gøre Erfaringer, netop fordi det ved Fødslen er ufærdigt, fordi dets Organisme udvikler sig under Bøvelvirkning med Omverdenen. Det kan lære, om ikke ubegrænset, saa dog bestandig mere, medens Dyret snart naar sit Højdepunkt. „Ingen af os“, udraaber Rousseau*), „har maalt den Afstand, der kan findes mellem ét Menneske og et andet. Hvem er saa lav en Sjæl, at han aldrig er bleven opildnet af denne Tanke og ikke af og til siger til sig selv med Stolthed: Hvor meget har jeg dog ikke allerede naaet! hvor meget vil jeg ikke endnu kunne naa! hvorfor skal min Egemand kunne naa længere end jeg?“ Og den store franske Forfatter udvikler, hvor uheldigt det vilde være, om et Menneske blev sat ind i Verden udrustet med hele den vognes Forskning af udviklede Organer samt med hans Kraft og Styrke. Hvor vilde ikke et saadant Barnemenneske være dumt! en Maskine vilde han være, en næsten ubevægelig Billedstøtte uden Spor af Fornuft. Intet vilde han se,

*) Se H. Trier: Rousseau og hans „Emil“. (Studentersamfundets Smaaskrifter Nr. 12.)

intet fatte, ingen kende, ikke engang forstaa at vende Sjænen derhen, hvor han kunde lære noget. Farverne vilde ikke være i hans Sjæne, Ødene ikke i hans Øren, de Legemer, som han kom til at røre ved, vilde ikke være ham nær — og i sit veltalende Sprog udmaler Rousseau, hvor ilde et saadant Væsen vilde være stedt i Verden, saaledes som den nu er; hvorledes han vilde kunne dø af Sult midt i en Overflødighed af Fødemidler, da han ikke vilde have Sans til at række Haanden ud efter dem, og hans fuldt udviklede Legeme med alle dets Organer vilde savne den Drift, som faar Barnet til at røre sig, nemlig Trangen til uvilkaarlig Bevægelse, den Uro, som følger med Legemets Væxt og Udvikling. Barnets Svaghed og Afhængighed er det netop, der sætter det i et saadant Forhold til Ting og Mennesker omkring det, at det kan lære af dem, kan udvikle sig i Overensstemmelse med den Verden, det skal leve i.

Dersom vi altjaa for Sjælelivets Bedkommende maa indrømme Vigtigheden af de to Faktorer: Arveligheden og Tillempeisen efter de ydre Forhold, strider da ikke disse to Love mod hinanden, kan Mennesket paa en Gang siges at have erhvervet sit aandelige Gje ved Arv fra Forældrene og dog at have faaet det udviklet og formet ved Bevelvirkning med Omverdenen og gennem Opdragelsen?

For ikke at komme for dybt ind paa videnskabelige Undersøgelser kan vi maaske nøjes med her at indrømme, at der virkelig kan være en saadan Strid, at Naturen til Tider kan gaa over Optugtelsen, at der kan bryde noget frem fra Sjælens Grund, som kan overraske selv den mest forsynlige og betænksomme Opdrager. Men man skal jo kende sin Fjende for at bekæmpe ham, — skønt helst skal man ikke betragte Barnets Natur som en Fjende, det, den da ogsaa kun til Dels kan være. Opdragerens Held beror jo sikkert paa, at han kan komme til at arbejde sammen med det bedste, der er i Barnet, og det er derfor lige vigtigt for ham at kende Barnets medfødte Natur og de Muligheder til at paavirke denne, han kan finde i de omgivende Forhold.

Med Hensyn til det første, de nedarvede Anlæg, da har Forældrene aabenbart de bedste Forudsætninger til at forstaa, hvad der, maaske endnu kun dunkelt, rører sig hos Barnet, fordi det som Regel har sit tilsvarende hos dem selv eller hos de Mennesker, der staar dem nærmest. Der er her fra Naturens Haand givet et

Vint, som ingen af de Samfundsreformatorer, der arbejder paa at fritage Forældrene for Børnenes Opdragelse, kan komme udenom. Men saa kan igen en ensidig Familieopdragelse skrue medfødte Naturanlæg slemt i Vejret. Forfættelige adelige og fyrstelige Familiehistorier giver Exempler herpaa. Ogsaa i Bondeslægter kan man undertiden se stærkt udprægede Ejendommeligheder gennem Exempel og Opdragelse og et snævert Hjemmeliv blive bragt op til en uheldsvanger Højde. Og dersom det saa paa den anden Side hænder, at Forstaaelsen mellem Forældre og Børn glipper, vil Forholdet blive endnu vanskeligere end mellem mere fjærtstaaende. Bjørnson har fremstillet et saadant Forhold i „Fiskerjenten“. Per Olsen er baade Kræmmer og Musiker. Hans Søn, Peter Ohlsen, har arvet Handelsfluheden, Sønnesønnen, Pedro, derimod den musikalske Begavelse. Men i Hjemmet forstaa ingen den noget sygelige Dreng; det bliver forbudt ham at spille, han dur ikke i Butikken og bliver — da ogsaa hans Kærlighedsforhold gaar i Stykker — en Staffel, kun Genstand for Spot og Medlidenhed. Pedro Ohlsens Datter, Petra, Fiskerjenten, finder heller ikke i sit Hjem nogen Støtte, men bliver da taget i Haand af en fremmed, Hans Odegaard, der med sin Forstaaelse baade af hende og af den Samtid, hun skal virke i, giver hendes Naturanlæg en omhyggelig Uddannelse og derved frelser hende fra en lignende Skæbne som Faderens.

Bed Siden af Forældrene er der Plads til Læreren, Opdrageren af Sag. Kan han end ikke have den samme umiddelbare Forstaaelse af det enkelte Barns Natur som de, saa véd han paa Forhaand bedre Besked med Sjælelivet i al Almindelighed og har haft Anledning til at iagttage langt flere forskellige Børn og gøre rigere Erfaringer med Hensyn til de rette Opdragelsesmidler. Desuden har han sædvanlig et mere vidtrækkende Blik for Samfundsforholdene og deres Krav til den enkelte end Forældrene. Disse tænker gjerne — naar man ser bort fra de ingenlunde sjældne Tilfælde, hvor de ikke undser sig for at udbytte deres Børn til egen Fordel, — mest paa, hvorledes de paa en Gang kan gøre Livet let og lykkeligt for dette og skaffe det frem i Verden. Selv ser de et Vidunder i Barnet og mener, at det skal kunne virkeliggøre deres egne uopfyldte Drømme om Livsnydelse og Arbejde. De forkæler

det ikke sjælden, lærer det at stille overdrevne Fordringer til Livet og gør det herved først ret ullykkelig. Derfor er jo Skolelivet, hvor den enkelte er nødt til at underordne sig mellem de mange, en Forberedelse til Samfundsliv; og Læreren repræsenterer overfor Forældrene Samfundet med dets Krav til, at den enkelte ikke blot skal udvikle sig selv personlig til det højest mulige, men ogsaa have Gode og Vilje til at arbejde med paa den store almindelige Kulturudvikling.

Lange før den enkelte kan blive sig bevidst, at han overhovedet har noget Ansvar overfor sig selv og overfor Samfundet, er hans Karakter og Landsudvikling allerede for en stor Del bestemt dels ved Arv, dels ved Opdragelsen. „Hjernen kommer til Verden med en stor Mængde Stempler; nogle af disse ere ganske utydelige, nogle er meget tydelige.“ Det er Opdragernes, Forældres og Læreres, Opgave, først at tyde denne Skrift, dernæst at forstærke og forøge visse Indtryk og udviske eller overdække andre. I det efterfølgende skal der gøres et Forsøg paa at fremhæve nogle af de vigtigste Sider af Barnets Sjæleliv med særligt Henblik paa det praktiske Spørgsmaal: Hvorledes Opdragelsen kan paavirke og tillempe de nedarvede Naturanlæg.

2. Ytringer af Sjælelivet hos Barnet.

At iagttage et Menneske er ikke enhvers Sag; og heller ikke er ethvert Menneske lige let tilgængeligt for Iagttagelsen. Et voxent og udviklet Menneskes Sind er sammensat af mange Lag, hvoraf det ene tit har sat sig ovenpaa det andet, saa de har lukket til for det inderste, ligesom Mos kan grø hen over en Dam og lukke over hvad der gemmes underneden. Man forstaar derfor ogsaa den Henrykkelse, hvormed den græske Yngling, Alkibiades, hos Platon omtaler et Øjeblik af sit Liv, hvor han syntes at have faget ned i Dybet af en Sjæl, og den overordentlige Virkning, dette har øvet paa ham. Det er Sokrates, han taler om: „Naar denne Mand taler Alvor,“ siger han, „og aabner sit Indre — om nogen da har set de Gudebilleder, som er derinde, det véd jeg ikke; jeg har én Gang set dem, og mig syntes de saa guddommelige og gyldne og fuldkommen skønne og underfulde, at man uden videre maatte gøre alt, hvad Sokrates

vilde forlange“*). — Saaledes at komme til at staa Ansigt til Ansigt med det inderste, mest oprindelige hos et andet Menneske, er ganske vist noget, der sjælden hænder, selv mellem Venner.

Med Børn forholder det sig dog anderledes. Hos dem følger Handling hurtig ovenpaa Tanke; Følelse og Drift ytrer sig umiddelbart, de formaar ikke at forstille sig eller skjule, hvad der foregaar i dem. Hvem der — saaledes som Forældrene er i Stand til at gøre — iagttager Barnet fra dets første Levedage, vil endog kunne blive Vidne til, hvorledes selve Bevidstheden lidt efter lidt vaagner hos det. Usanskeligheden ligger paa dette Punkt ikke i, at Barnet skjuler noget af sit indre Liv — der er jo ikke meget at skjule —, men derimod i, at den voksne har ondt ved at oversætte paa sit eget Sprog de Ytringer af Sjæleliv, som han ser hos Barnet, fordi de kun i saa ringe Grad svare til, hvad der foregaar hos ham selv.

De første Tegn paa Bevidsthed bestaar i, at Barnet begynder at besvare de Indtryk, som kommer til det gennem Sanserne. Fra først af er dets Bevægelser vilkaarlige og hensigtsløse; de er kun Udtryk for en indre Uro og staaar ikke i noget Forhold til Omgivelserne. Dette ses af deres frampagtige og uharmoniske Karakter. Øjnene følges ikke ad; deres Ejermand forstaaer ikke at indstille dem til at se bestemt paa nogen Genstand; alle Bevægelser med Arme og Ben, med Fingre og Tæer er uregelmæssige og uden Symmetri. Men naar Barnet først faar lært at vække efter Brystet eller Mælkeflasken, naar det begynder at „skønne“, naar det svarer paa hvad man siger det med Lyd, Smil eller andre Bevægelser, da ser man, at det er i Besiddelse af Evnen til at lempe sig efter sine Omgivelser paa en Maade, som kun er mulig for bevidste Væsener. En lærd Mand udtalte sin Skuffelse over sit to Maaneders Barn: „Han er et fuldstændigt lille Dyr; forslugen til det yderste, kun i Sønnen og ved Brystet finder han Ro. — Jeg kan kun sammenligne ham med en Larve, der spiser og spiser uden Stands.“ Dette er bogstavelig Sandhed; men dog kan man hos dette lille Dyr gennem al dets Sanselighed allerede øjne Mennesket med dets Anlæg til at tænke, at føle og at ville og kan endog se den aandelige

*) Se H. Høffding: Sokrates. (Studentersamfundets Smaa skrifter Nr. 40.)

Mekanisme til en vis Grad arbejde paa samme Maade som hos den voksne.

Tanken arbejder ved en bestandig Sammenligning af de Indtryk, der gennem Sanserne optages som Forestillinger i Sjælen. Hermed følger et ligesaa stadigt Arbejde med at adskille de uensartede Forestillinger og forbinde dem, der høre sammen. Men selve Sanserne maa gennemgaa en lignende Opdragelse, før de kan gøre fuld Tjeneste. Barnet gør saaledes fra først af ingen Forskel mellem Lugten og Smagen. Det er vant til at kende Modermælken paa Lugten, og der kan gaa mange (henved 19) Maanedes, før det lærer, at en Blomst ikke skal puttes i Munden, naar man vil nyde dens Duft. En lille Pige paa halvfjerde Maaned blev for et Øjeblik givet i Hænderne paa sin Onkel. Han, der bar en Kofe i Knaphullet, blev meget forbavset ved at se hende bore Hovedet ind i hans Best som for at patte; hendes Amme forklarede da, at hun sædvanlig gik med en Buket Violer gemt under sit Linned. Efterhaanden lærer Barnet at skelne mellem saadanne Sansindtryk, som ikke hører sammen. Men ved Siden heraf maa det saa ogsaa lære at forbinde andre til en samlet Opfattelse af Genstandene. Naar det lille Barn fuldt af Begær strækker Haanden ud efter Mælkeflasken, da drives det af Indtryk, som er efterladt hos det baade af Smags-, Syns- og Følelsens. Kun langsomt lærer det at tolke sine Indtryk, hvilket ses af dets mange Fejltagelser. Vandstraalen i Badekarret vil det fange med Hænderne saa vel som Røgen af Faderens Pipe; og som oftest maa det brænde Fingrene, før det lærer at holde dem fra ildet. Uafsladelig dannes der i Barnets Hoved Forestillings-Forbindelser, som opløser sig igen, naar det bliver belært af Erfaringen. I det det begynder at tale, kan det f. Ex. se, at det bruger et og samme Ord for Hat og Skjorte, dersom man er vant til at trække Skjorten over Hovedet paa det; se „Et halvandet Aars Barns Ordforraad“, optegnet af H. Trier i Tidsskriftet „Vor Ungdom“ (1881, S. 207). Da Romerne første Gang saa Elefanter i deres Fjenders Hær, kaldte de dem store Oxer, først senere lærte de at se Forskellen. Paa samme Maade dannes Børnene deres Almenbegreber. En lille Pige var vant til at kalde alle firfødde Dyr: „vov“, Fugle derimod „pip“; første Gang hun saa en Fisk i Bevægelse i Vandet betænkte hun sig, vaskede nogen

Tid, men bestemte sig endelig for, at det maatte være en „pip“. Barnets naturlige Trang til at forbinde Aarsag med Virkning fører det ogsaa ofte vild. En aarsgammel Dreng finder saaledes en Klud paa Gulvet; strax binder han den om Halsen og jubler derved i den Tro, at hans daglige Spaferetur er en Følge af, ikke Grunden til, at man giver ham Tøjet paa. Ogsaa Tidsfølgen lærer Barnet først langsomt at kende. Det anstueliggør alt i sin Erindring, og kan ikke gøre Forskel paa forbigangent og nutidigt. Det kommer derved ufrivilligt til at hybe. En Dreng paa halvtredje Aar er paa Nippet til at tabe sin Ballon ud af Vinduet, men man griber den i Faldet og han fortsætter sin Leg. Da han en anden Dag savner den, tager han sin Fader ved Haanden, fører ham til Vinduet og fortæller klagende, hvorledes han har mistet sit kære Legetøj. Ogsaa Fremtiden afspejler sig i Barnets Bevidsthed med Virkelighedens Magt. Et andet Barn paa omtrent samme Alder venter en Dag med Utaalmødighed sin Bedstemoder, som er gaaet i Byen med Løfte om at bringe noget godt hjem til ham. Da han ikke længer kan holde Ventetiden ud, stiller han sig op i Vinduet og fortæller nu de tilstedeværende udførligt, hvorledes han ser Bedstemoderen komme nede paa Gaden, hvad hun har i Haanden o. s. fr., altsammen Døspind, som han imidlertid selv tror paa. Denne levendegørende Evne viser sig ogsaa i Barnets Fortærlighed for billedlige Udtryk, som gaar Side om Side med dets Mangel paa Evne til at se bort fra de virkelige Genstande. Et toaars Barn ser i den tegneede Rundfreds ikke slet og ret en Cirkel, men snarere „en Tallerken“. Trekanten og Firkanten bliver maaske i hans Sprog til et „Tag“, et „Vindue“, ikke ulig Digterens Maade at betegne Genstandene paa. „At tænke abstrakt“, siger Hauch om Dehenschläger, „var hans Natur imod; han tænkte bestandig under Digtingens Form, og enhver Tanke blev under hans Hænder til et anstueligt Billede.“ Saaledes ogsaa naar Drachmann i sin Roman „Forstrevet“ siger: „Gavlene trekantede sig op mod Himlen.“ Naar en Ordforbindelse er bleven anvendt mange Gange, mister den Evnen til at fremkalde et Billede, Digteren ombytter den da med en ny; „suehvid“ er en forslidt Forbindelse, som kun gør liden Virkning, „stumhvid“ derimod virker strax mere vækkende (Gjellerup). Barnet kan undertiden danne træffende Ordforbindelser, netop fordi

alt er nyt for det. En lille Dreng, som ikke kendte noget Ord for Gane, hjalp sig med en Signelse: „Min Tandhimmel gør saa ondt!“ klagede han.

I de voksne Sprog, saaledes som det er blevet formet og dannet ved Brugen gennem mange Slægtled, faar Barnet et vel tilsløbet Redskab til Hjælp ved dets Dannelse af Forestillinger og Begreber. Men det er dog for Opdrageren værd at lægge Mærke til to Ting, som er bleven godtgjorte ved Sagttagelser af baade hørende og døve Børn. Før det lærer Sproget, danner Barnet allerede Begreber ved Sammenligning af hvad det ser og hører; og længe før det selv kan tale, forstaaer det, hvad der bliver sagt, begynder altsaa at forbinde Lyden af Ordet med Tingen. Et Barn, som var født i Sverig, førtes efter et halvt Aars Ophold i Danmark til Australien. Først der begyndte det at tale, og det var da dels svenske Ord, dels danske med svenske Endelser, som det mest benyttede sig af. Man indbilder sig sædvanlig, at Børn, der ikke kan tale eller ikke synes at laane Ore til hvad der bliver sagt i deres Nærverelse, heller ikke opfatter dette; men Erfaringen viser, at man ofte tager fejl heri. En halvandet Aar gammel Dreng legede i Stuen, da det blev fortalt om en anden, som han kendte, at han var falden og havde forvredet Foden. Nogle Uger efter kom den omtalte Dreng ind i Stuen, og det første, den lille havde at gøre, var at løbe hen til ham og i sit stammende Sprog forhøre sig om hans Befindende.

Ved Tilværelsen af Sproget og den dermed sammenhørende Begrebsdannelse virker paa en Gang de nedarvede Anlæg og Efterligningsevnen. Af sig selv frembringer Barnet de første Lyd og lærer sig fra først af til at tale sit eget Sprog; men Exemplet virker saa stærkt, at det snart glemmer dette og efter de voksne optager ikke blot Ord og Talemaader, men ogsaa Tonefald og Dialekt, om der gives Lejlighed dertil, ikke blot af et, men af flere Sprog. Mere sen i sin Udvikling er Sansen for Størrelsesforhold, den matematiske Evne, der er uafhængig af den sproglige, hvilket kan ses deraf, at den kan bevares i saadanne Tilfælde, hvor den sidste gaar tabt ved Beskadigelse af Hjærnen. Skønt det maa betegnes som Overtro, at denne Evne hos nogle ganske skulde mangle, saa viser dog umægtelig den medfødte Begavelse sig her meget tydelig.

Man kan træffe treaarige Børn, som næppe kan gaa op ad en Trappe uden at ville tælle Trinene, medens andre endnu i Skolealderen ikke er kommen videre end visse vilde Folkelag, der kun formaar at tælle en, to, tre, — mange. Og dog er det en nødvendig Betingelse for at Tanken skal kunne finde sig til Rette mellem Tingenes Mangfoldighed, at disse bliver inddelte i Klasjer og ordnede efter Størrelse og Tal.

Det er alt i alt dog ikke saa overmaade vanskeligt at iagttage den gradvise Udvikling, der foregaar med Tankelivet fra det Øjeblik, da Barnet først langsomt og usikkert vender Øjnene mod Lyset for derefter at begynde at danne Forestillinger, til det sammensatte og indviklede Hjørnearbejde er naaet, der udføres af Videnskabsmanden og Kunstneren. Derimod undgaar det lettere Opmærksomheden, at ogsaa Følelselivet først lidt efter lidt udfolder sig paa Grundlag af det spæde Barns sanselige Fornemmelser. „Med tilspidset Mund, med vidt aabne glinsende, begærlige Øjne følger Barnet Tilberedelsen af dets Føde“ „I den fjerde Uge saa man, medens Barnet halvt sovende laa ved Brystet, flere Tegne paa den højeste Tilfredsstillelse“ „Er det halvaarige Barn meget jultent, vender det Haand og Blik ivrig og vedholdende henimod Mælkeskaffen og skriger højt, naar man gaar ud af Værelset med denne,“ fortæller Preyer. „Giv et sex Maaneders Barn et eller andet i Hænderne . . . det vil ufejsbart blive benyttet til Experiment for Smagsredskaberne. Din Finger, din Stok, en Øste, en Frugt, en Blomst, et Dyr, en Kop, store eller smaa Genstande, passende eller upassende, alle gaar de samme Vej. Efter at Barnet har frydet sig over Farverne paa et smukt Billede, er det første, det har at gøre, saa snart det faar Fingre i det, at føre det til Munden,“ siger en fransk Forfatter, Perez, der har skrevet en Bog om „Barnets tre første Aar“. Saadan er den simple Spire til Lyst- og Ulystfølelse hos et Barn; og saadan har den været hos de mest højstemte og følelsesfulde Naturer, hos en Digterinde som Sappho, en Digter som Petrarca og andre Stormennesker, som har forstaaet at give Videnskaben det mest gribende Udtryk.

Det skønne gaar for Barnet i ét med det gode eller rettere det behagelige; og Vejen til de højere Følelser, til Medfølelse med andre, til Smag for hvad der er stort og smukt, gaar gennem det

janfelige Begær. Genstanden for Barnets Lyst eller Ulyst er ganske vist forskellig fra den voksne; Evnen til at skelne, at dømme, at øve Kritik, er endnu kun svag; men desuagtet føler det lille Menneske, frygter og haaber, lider og nyder lige saa vel som det store. Det tre Maaneders Barn, som ser et andet indtage dets Plads ved Moderens Bryst, bliver rød, trækker Panden i Folder, begynder at stælbe og brister sluttelig i Graad. Skinsygen angriber dets hele Organisme paa lignende Maade som hos den voksne. Ret længe varer det heller ikke, inden man kan se modstridende Følelser kæmpe om Herredømmet over Barnet. En lille Pige paa fem Fjerdingaar fik en Killing foræret, som hun elskede over alt. Skønt Ratten brugte sine Kløer efter Evne, beherskede Barnet den, saalænge hun var vaagen; men saasnart hun slumrede ind, forsøgte Dyrret at hæbne sig. Dog gik hun aldrig til No i sin Bugge uden med Killingen i Armen, og hun stred regelmæssig en haard Strid, før hun overgav sig til Sønnen, afværende behersket af Lysten til at beholde Dyrret hos sig og Frygten for dets skarpe Kløer. Lidt ældre, udtalte hun sin store Forundring over, at Ratten ikke gældte hendes sømme Følelser!

Dyrret er paa dette Standpunkt og ofte endnu meget senere for Børnet kun en levende Duffe. Værd at lægge Mærke til er det, at saadanne Dyr som Edderkopper, Snoge, Firben m. m. for det lille Barn sædvanlig slet ikke har noget affrækkende. Opdragelsen har rimeligvis sin Del i den ofte saa taabelige Skræk og Modbydelighed, som flige Stabninger vækker hos mange voksne. Barnets Medfølelse baade for Dyr og Mennesker er maaske endnu mere end dets Tænkning flygtig og lunefuld, og trænger derfor til Ledelse. Det kan bevæges dybt af Medlidenhed, kan græde over ingenting, f. Ex. af Angst for at Moderens Sax skal klippe Hovedet af Papirduffen; men det kan ogsaa være uohørt grusomt mod Dyr og i alt Fald tilshneladende hjærteløst overfor Mennesker. „Det er haardt at tænke paa,“ sagde en Fader, „at dette Barn, som elsker sin Moder og mig saa højt, om nogen tog ham fra os, inden lang Tid vilde have glemt os og maaske have sluttet sig lige saa inderligt til den, der havde berøvet os ham.“ En slyv Mars Dreng, som havde mistet sin kæreste Legekammerat, var strax, da han blev ført hen til dennes bedrøvede Fader, betænkt paa at melde sig som

Arbetager til Legetøjet. Dog er sikkert den Følelse, der rører sig hos Barnet overfor dets jævnlige, overfor andre Børn, den Form for Sympati, som er det mest naturlige, hvilket simpelthen kommer af, at Forstaaelsen her ligger mest nær for Haanden.

For Naturen og Kunsten synes Barnet ikke at have megen medfødt Sans. Det ynder stærke, strigende Farver, og foretrækker i Musikken høje, klingende Toner. Dets barnlige Tegninger viser, at det ser anderledes paa Tingene end de voksne; og ved at iagttage Barnet vil man ogsaa finde, at dets Interesser fører det til at vende sin Opmærksomhed til andre Punkter end disse. En berømt Franskmænd fortæller, at han i sit syvende Aar fulgte sin Fader til Byen Rouen, hvor Faderen førte ham hen til Domkirken og selv, fortabt i Beundring over Taarnene, udbrød: „Hvor stræber de ikke højt!“ Drengen, der interesserede sig mere for levende Dyr end for smukke Bygninger, saa kun paa Svalerne og svarede derfor: „Ja, de flyver min Sandten godt!“ Barnets Maalestok er en anden end den voksnes. En otteaaars Pige kunde, da hun med sin Moder spaserede under den høje Hvalving paa Københavns Banegaard, ikke fatte andet, end at hun maatte befinde sig ude i fri Luft. Filosofen Spencer har gjort opmærksom paa, at vi danne vore Forestillinger om stort og smaat ved en Sammenligning mellem vor egen Organisme og de omgivende Forhold; en Mus, der for at tilbagelægge en Fod maa gennemløbe en Afstand, som er flere Gange dens egen Længde, kan ikke have samme Forestilling om Rummet som en Mand, der tager den i et Skridt. Derfor finder vi, naar vi som voksne genser Skuepladsen for vor Barndoms Lege, denne saa forandret, især saa uendelig meget mindre og ubetydeligere, end den stod for os i Erindringen.

Intet Sted er maaske Afstanden mellem hvad voksne og Børn formaar større end paa Viljeslivets Omraade, og intet Sted er det vel ogsaa derfor vanskeligere at vurdere Barnets Anstrængelser rigtig. At have Vilje, det vil sige at kunne beslutte og handle, at kunne beherske sig selv og sine egne Evner, at kunne arbejde ihærdigt hen mod et Maal. Her maa tænkes og dømmes og desuden maa her være noget, der driver frem til Handling ligesom Ilden under Kedlen driver Dampen i Bejret. Den rolige Dømmekraft og den varme Følelse alene gør ikke nogen til Handlingens Mand. Noget

stort er ikke nogenfinde udrettet uden Videnskab; og Grundlaget for Videnskaben og for Handlekraften er hverken Følelse eller Tanke, men Drift. I et lille Digt af Bjørnson hedder det: „Jeg vælger mig April. Hvorfor? Fordi den stormer, fejer; fordi den smiler, smelter; fordi den Euner ejer; fordi den Kræfter vælter; fordi i den blev Somren til.“ Saadan er den Ungdomstid, der giver Løfte om en daadrig Mandom. Men ogsaa her maa Opdrageren gaa tilbage til de simple Begyndelser og maa Skridt for Skridt udvikle Evnen til at ordne og beherske de tilstedeværende Drifter saa vel som til at virke og handle.

Videnskabsmændene søger det medfødte Grundlag for Viljen i den Bevægelsesdrift, som først leder Barnet til at gøre Erfaringer. Skønt disse første Bevægelser ere ubevidste, sporer man dog allerede i dem en Hensigtsmæssighed, som rimeligvis stammer fra Forfædrenes erhvervede Vaner. En Fader, der iagttog sit Barn i Buggen, mente saaledes at kunne godtgøre, at den lille for at slumre ind maatte have Haanden under Kinden paa en Maade, som var ham — Faderen — egen. Dersom man holder et maanedsgammelt Barn i Bejret, vil det stiftevis bevæge højre og venstre Fod som for at gaa, endskønt dets Muskler ere altfor svage dertil, og det heller ikke er bevidst nok til at nære noget Ønske derom. En Mængde saadanne vilkaarlige Bevægelser er nødvendige som Forøvelser til de Bevægelser, der styres af Viljen. For at disse sidste kan lykkes, maa Opmærksomheden træde til. Selv en saa simpel Handling som den at bære Hovedet lige fordrer Øvelse og Anspændelse af Opmærksomheden, hvilket kan ses deraf, at den voxne i Søvn ikke formaar at bære sit Hoved oprejst. Gennem Opmærksomheden lærer Barnet at tilpasse Muskelkraften til de vilgede Bevægelser. Hvor nødvendigt dette er, kan vi ses ved et meget dagligdags Exempel. Dersom man i Mørke gaar ned ad en Trappe og forudsætter to Trin, hvor der kun er et, eller omvendt, faar man en meget ubehagelig Rystelse, alene fordi Tilpasningen var forkert. Saa længe Barnet ikke er i Stand til at foretage vilkaarlige Bevægelser, kan det endnu mindre holde nogen Bevægelse tilbage eller overhovedet øve nogen hemmende Virksomhed, hvilket sidste forudsætter en større Udvikling af Forestillingslivet. Ogsaa denne Evne indøves lidt efter lidt. For at Barnet skal standse sin Graad eller

høre op med overdrevne Glædesytringer, maa dets Opmærksomhed ledes bort, der maa frembringes en Kraft, som uvilkaarlig driver det i modsat Retning af den første. Til en Begyndelse maa denne Kraft komme ude fra, efterhaanden kan den gaa over til at blive Barnets egen; og da er den Vilje. En Fader sølte sig forstyrret i sit Arbejde af sin lille Søn, som legede i Værelset. Han befalede Drengen at sætte sig rolig ved Siden af ham. Den lille adlød øjeblikkelig; men efter en kort Stund saa Faderen hans smaa Lemmer vride sig af Utaalmodighed og hans Øjne søge det forladte Vegetøj. Han indsaa, at det var nødvendigt at gøre noget for at forebygge et Udbrud. „Har du lyst til at arbejde ligesom jeg?“ spurgte han, og gav ham Blyantet i Haanden. Vegetøjet var glemt, og den lille arbejdede med Værdighed et helt Kvartér. Halv uvilkaarlig, halv vilkaarlig var hans Uro for den Gang besejret.

3 Bevægelsesdriften har Naturen givet Barnet en Læremester, som fører det ufejlsbarlig til Maalet, Indøvelse af en Mængde uvilkaarlige, men nødvendige Bevægelser. Det aarsgamle Barn er lykkelig ved blot at kunne frembringe noget, om det saa kun er Spektakkel; det føler sin Personlighed voxe derved, at det bliver Ansvar til en Forandring, lad saa denne være, hvad den vil. Med den største Ihærdighed gentager det intetsigende Bevægelser, rasler med Nøgler, kaster med Stene, trækker Skuffer ud og ind, smækker Væsker op og i, flytter Genstande fra et Sted til et andet o. s. fr. Endnu i Fireaarsalderen foretager det gjerne helt mekaniske Bevægelser, nøjes i alt Fald med en rent ydre Efterligning af de voksne Færd. Men lidt senere kommer der en Tid, da Kræfterne er saa vidt udviklede, at det ikke er nok at hælde med en Kande uden Vand, at vasse Tøj eller Kopper i tørre Kar, at drikke Kaffe eller Te af tomme Kopper; det vil have mere Virkelighed. Da vaagner som den tykke Folkeopdrager Frøbel har vist, hos Barnet de samme Drifter, som har vist sig hos Menneskeslægten i dens Barndom, Driften til at bygge, at forme, at skabe, den Drift, som gør et Menneske til Kunstner, som ogsaa findes hos andre end Kunstnernaturer, og som bidrager saa meget til at danne Forestillingslivet, efter som man ved at danne en Genstand faar det bedst mulige Kendskab til den; Driften til at undersøge alt, den Drift, der faar Barnet til at pille sit Vegetøj itu og idelig spørge: hvorfor, som

gør, at Drengen ikke vil standse, før han sidder i Træets højeste Top, den, som skaber Videnskabsmanden, og som af enhver ibland os skulde gøre en Sandhedsjøger, disse og andre nedarvede Drifter leder Barnet til at gøre sine første Erfaringer, ligesom de ogsaa i Historiens første Tider har været Bærere for Kulturudviklingen.

Man plejer gerne at sætte den første Grænse i Barnets Liv ved det tredje—fjerde Aar. Omtrent saa langt gaar Erindringen tilbage hos de fleste Mennesker. Selvfølgelig er der forskellige Forhold, som her virker med. Kun det huskes, der har gjort et dybere Indtryk paa Sindet ved at hæve sig frem over Hverdagsbegivenhederne. Har et Barn f. Ex. mistet en Legekammerat, sin Moder, sin Barnepige el. L., vil det mindes tilligemed Blomstændigheder. Dersom de ældre lader Barnet dvæle i længere Tid ved et eller andet Indtryk, sørger for, at dette gentager sig, eller blot drager det frem i Mindet Gang efter Gang, vil det selvfølgelig ogsaa have flere Betingelser for at erindres, end om det ene Indtryk jager og fortrænger det andet. Ogsaa den enkeltes særegne Begavelse vil gøre sig gældende her. En kvindelig Læge (Marie Zakrzewska) fortæller i sin Selvbiografi følgende: „Da jeg var 20 Aar gammel, spurgte jeg min Fader, hvad Slags Fest det vel havde været, han en Gang havde ført mig til i Selskab med en Ven, der var én-arnet, og hvor vi havde vandret gennem Enge, fulde af Tusindfryd, og hvor vi havde kørt i Vogne, der løb rundt og rundt uden Stands? Min Fader svarede meget forbavset, at det havde været en Landsby-Festlighed, og at jeg den Gang kun havde været 19 Maanedes gammel!“

En lignende Begivenhed har i den 26de Maaned præget sig i det samme, let paavirkelige Barns Sind med alle ledsagende Bimomstændigheder, deriblandt det ubehagelige ved at skulle drikke en „ildejmagende brun Substans“ (Kaffe) i Stedet for den sædvanlige Mælk. Men ogsaa hos hende, der aabenbart er begavet med en ualmindelig god Hukommelse, kommer der dog først Sammenhæng i Erindringerne efter det fyldte tredje Aar, og dette kan gennemgaaende betragtes som Regelen, i alt Fald her i vort nordiske Klima.

Dette, at Tiden ligesom bliver til for Barnet, i det der kommer Sammenhæng i de Begivenheder, der opfylder den, falder omtrent

sammen med det Tidspunkt, da Barnet har faaet lært at opfatte sig selv med Sjæl og Krop som noget forskelligt fra Omverdenen. Mange Slags Experimenter foretager den lille med sig selv, før dette Punkt naas: bider sig i den store Taa for ret at undersøge denne ejendommelige Tingest, der i Modsætning til andre Genstande ligesom svarer igen, naar den bliver berørt; haler i sine smaa Fingre for om muligt at rive dem af; hamrer med den lille knyttede Næve paa Bordet, paa sit eget eller sin Moders Hoved; betragter med Undren sit Billede i Spejlet m. m. m. Først lidt efter lidt og ganske langsomt gaar det op for ham, at der er en Del af den legemlige Verden, som paa en egen Maade hører ham til, er ét med ham selv. Det er her som ofte senere i Livet Smerten, der er den bedste Læremester, i det den tvinger Mennesket til at tage sig sammen i Kampen for sin Tilværelse. Ogsaa som aandelig Personlighed opdager Barnet omfider sig selv og lærer at sætte sig i Forhold til Omverdenen. En knap fireaarig Dreng blev, ved atter og atter at gentage Ordet „Farmor“, opmærksom paa, at Bedstemoderen stod i samme Forhold til hans Fader som hans egen Moder til ham. Hans Øjne straaledede derved, han nød sin Opdagerglæde saa fuldt som nogen Videnskabsmand kan gøre det.

Skønt hele Livet paa en Maade kan kaldes en Kamp for at udforme Veget, og skønt dette Arbejde foregaar ganske gradvis, saa plejer vi dog — og ikke med Urette — at tilskrive det normalt udviklede treaars Barn Selvbevidsthed. Det har ikke blot lært at sanse, men ogsaa at erindre, det vil sige, at kunne vilkaarlig fremkalde de sansede Indtryk, og paa sin Vis at tænke, i det det formaar at forbinde Forestillingerne til en sammenhængende Tankegang. Dets Følelse er ikke længer udelukkende knyttet til dets Mave, dets Drift ikke ene til dets Selvopholdelse; det er ikke blot et lille Dyr, men hver Dag, der gaar, udvikler det med rivende Fart mere og mere til et sandt lille Menneske.

3. Paavirkningen af Barnet.

Overgangen fra den nyfødtes ubevidste Tilstand til den forholdsvise Selvbevidsthed hos det treaarige Barn kan fremsthyndes. Klimaet over her sin Indflydelse, Behandlingsmaaden ogsaa. Ved

at tale meget med smaa Børn, føre dem med sig ud i Verden, paa Rejser og andre Steder, hvor en Mangfoldighed af Indtryk kommer til at virke paa dem, kan man bidrage meget til en hurtig Udvikling. Men foruden at dette kan skade deres Vegeme, saa kan det ogsaa være farligt for selve de aandelige Evner. Det er ingenlunde altid Tegn paa Begavelse, om et Barn f. Ex. tidlig lærer at tale. Tværtimod kan det netop komme til at tale sent, fordi der er en stor Rigdom paa Ideer, som bryder sig hos det, og fordi det er anlagt mere til Selvtænkning end til Efterligning. Det vil have, at Ordene skal betyde noget, før det bruger dem. Omvendt kan den store Lethed til papegøjeagtig Eftersnacken, som er almindelig hos Børn, dersom den bliver benyttet for stærkt (f. Ex. til Udenadslæren), komme til at skade Udviklingen af Tænkvevnen. Naar Barnet da endelig lærer at forstaa saadanne Ord, som det allerede længe har efterplapret, faar det sine Begreber paa anden Haand, medens det mere tænkende, men langsommere Barn selv iagttager og gør sine Erfaringer. Rent legemlig bewirkes ved en for tidlig Udvikling af den mekaniske Hukommelse, at Hjærnen voger hastigere, men ogsaa standser tidligere i sin Væxt. En dngtig fransk Pædagog opstillede som hen ledende Grundsætning for sin Undervisningmaade de Ord: „Alt er i alle,“ og tænkte herved paa den ovenomtalte store Rigdom paa Muligheder, som kendetegner Mennesket frem for Dyret. Men ved Siden af dette maa man ikke glemme den Kendsgerning, at et Menneske kun raader over et vist Fond af Kraft, ud over hvilket han ikke kan komme. En lille Pige havde som spæd en stærkt fremtrædende Lugtesans, men efterhaanden, som der blev lagt Beslag paa de øvrige Sanser, tabte denne Ejendommelighed sig. Hos abnorme Børn, som f. Ex. kun har en eller nogle faa Sanser til Raadighed, kan disse udvikles til det utrolige. Laura Bridgman, en amerikansk Pige, der baade var blind og døv fra Fødselen og ene og alene var henvist til Følelsens, kunde saaledes ved blot at tage et Menneske i Haanden faa en Forestilling om hans aandelige Standpunkt bedre end de fleste af dem, som raader over deres fem Sanser, kan ved første Sammentræf. Det skete en Gang, da en kun lidet aandelig udviklet ung Mand gav hende Haanden, at hun slog den bort og og betydede sin Lærerinde, at hun ikke ønskede at have noget at

gøre med en Idiot. Men en ensidig Udvikling i enkelte Retninger fremmer i Virkeligheden ikke Opfattelsen af Omverdenen. Det normale amerikanske Barn er allerede som spæd langt forud for vore Børn; det er meget tidligere modent og udfolder en forbausende hurtig Opfattelse og skarp Intelligens; men der er saa til Gengæld store Huller, f. Ex. hvad Følelse og Fantasi angaar; gennemgaaende er Amerikanerne jo ogsaa langt mindre bekendte for Dybsind end for Skarpsind.

Naar man gør sig det klart, at i disse første Aar af Barnets Liv bliver Selvbevidstheden dannet, saa vil man være varsom med de Indtryk, man lader det saa. Den berømte Svejtser, Pestalozzi*), glæder sig ved at se, hvorledes en jævn Bondedone i Appenzell tænker ogsaa paa den aandelige Side af sit Barns Udvikling, i det hun foran Buggen ophænger en broget Papirsommerfugl, for at den spædes Blik kan have noget at fæste sig paa. Fröbel, en af Pestalozzis thkke Arvetagere, mener endogsaa, at Formen af de Genstande, som saaledes stilles op for den lille umyndige, kan virke ind paa dennes Forstandsudvikling — en marmoreret Kugle af den og den Størrelse og den og den Farve foreskriver han som en passende Synsgenstand at begynde med! Hver Lyd, hvert Synsindtryk, hver Berøring virker paa Hjærnen, og disse Indtryk kommer til at danne en Del af et Menneskes aandelige Kapital. Man har mange Exempler paa, hvor dybt visse Former vilkaarlig kan præge sig i Erindringer. En lærd Mand havde det Tilfælde, at Talrækken mellem 1 og 12, saa ofte han skulde bruge den, fremstillede sig for ham i en Kreds, han mente selv, fordi han havde lært dem at kende paa et stort Ur i sin Moders Stue. Fru Kovalevski, den bekendte Professor i Matematik i Stockholm, fortæller i sin Bog „Søstrene Rajevski“ om den lille begavede Pige Tanja et Træk, der ganske sikkert er selvoplevet. Paa oplæbet Papir paa Barnekammerbæggen har den lille Aaringer igennem Lejlighed til at studere nogle Forelæsninger over og Opgaver i en saa vanskelig Videnskab som Differential- og Integralregning; hun grubler over Meningen af de gaadefulde Tal og indprenter sig enkelte Formler

*) Se H. Trier: Folkeopdrageren Heinrich Pestalozzi. (Studenterfamfundets Smaa skrifter Nr. 60.)

uden paa nogen Maade at forstaa dem. Men da hun senere som femtenaarig tager sine første Timer i Differentialregning, dukker de gamle Formler op, og hun forbavser sin Lærer ved stedse at være et Skridt forud og kunne gætte, hvad han er i Færd med at ville forklare hende.

Det første, der formaar at fængsle et lille Barns Blik, er dog hverken Tal eller Kugler, men det levende, bevægelige Menneskeansigt, der bøjer sig over det under dets Opvaagnen og tilsmiler det, naar det er bedrøvet. Den første Musik, som dets Ore kan glæde sig ved, er den menneskelige Stemme. De første Forestillingsforbindelser, som dannes i dets Hoved, knytter sig til Kærtegn, Lege, Nydelse, som det modtager af Mennesker. Den Moder, der selv passer sit Barn, og den Fader, der følger dets smaa Fremskridt fra Dag til Dag med Tegn paa sin Medfølelse, vinder derfor en Magt over det, som der siden skal meget til at rokke. Saa meget mere, som netop den ubevidste eller halvbevidste Sindstilstand i mange Maader er den gunstigste for Nydannelser i Sindet, noget, som gælder baade for voksne og Børn. Det er ikke saa meget „Beslutningen“, som hjælper Tanken paa Gled, det kan enhver Examenskandidat bevidne. Snarere er det i ubevogtede Øjeblikke, paa Tider, hvor man ved mindst af sig selv at sige, under saadanne ensformige Beskæftigelser, der paa en Maade dysjer Viljen i Sovn, at de lyse Ideer fødes. Preyer, den ovenfor omtalte tyske Videnskabsmand, der iagttog sin lille Dreng meget nøje, lagde Mærke til, at denne, da han begyndte at tale, var mest lærenem om Morgenens strax efter Badet, naar han havde skreget og var ligesom overvældet og viljeløs. Efterligningen, hvorigennem Barnet lærer saa meget, lykkes bedst, naar den er uvilkaarlig. Ser man et Barn i Færd med ufrivillig at efterligne et eller andet, som interesserer det, en Kysling, der pigger, en Hund, der gøer eller l., bør man ikke forstyrre det ved at vise det sin Interesse. Man vil derved kun tage Stemningen fra det, vil give det en Fornemmelse omtrent som Tonedigterens, der bliver tiltalt i det Øjeblik, da en ny Melodi er ved at forme sig i hans Hoved. De voksne bør jo i det hele forstaa at iagttage Børnene, uden at disse mærker det.

Hvis man heraf vilde slutte, at Mathedsperioder i sig selv var gunstige for Dannelsen af Forestillinger hos Barnet, vilde man

imidlertid tage højlig fejl. Snarere sætter Træthed og Udmattelse Barnet tilbage til et Standpunkt, der er under dets virkelige Udvikling. Du bærer dig jo ad som et Pattebarn! kan man undertiden fristes til at sige til et større Barn. Dets Bevægelser kan blive ujævne og langsomme, dets Stillinger usymmetriske, det formaar ikke at holde Øjnene paa et Sted eller at samle Tankerne om en bestemt Genstand. Maaſke er det kun Hvile og nærende Føde, det mangler.

Forklaringen ligger snarere deri, at under den uvilkaarlige Paavirkning bliver Opmærksomheden ikke splittet, men retter sig med hele sin Kraft mod et eneste Maal. Mange holder af at beskæftige sig med et Haandarbejde, f. Ex. Strikning, medens de læser eller tænker. Har man en saadan Sidebeskæftigelse, der kun stiller ringe Fordringer til Opmærksomheden, kan man af og til finde Hvile ved at lade Tankerne vandre bort fra deres egentlige Genstand. Thi det er en Anstrængelse, navnlig for den, der er uovet i Tænkning, at holde Opmærksomheden samlet længe ved en eneste Ting. Dette ses allerbedst hos Børn. Pestalozzi brugte derfor, naar han holdt sine timelange Stavesøvelser med Børnene, at lade dem samtidig tegne geometriske Figurer paa deres Tavler. Slikt er dog ubetinget forfært. Der er ikke noget Spørgsmaal om, at man arbejder med mest Udbytte, naar man samler al sin Kraft helt og udelt om én Ting ad Gangen. Bedre er det derfor, saaledes som man nu mere bruger i Skolen, hyppig at skifte Arbejde og at lade Haandarbejde og legemlige Øvelser veksle med Tankearbejde.

Naar man arbejder paa at opdrage Barnets Opmærksomhed, vil man ikke undgaa at lægge Mærke til en gennemgaaende Forskel mellem den hurtige og lette Opfattelse hos de let paavirkelige Naturet og den mere sikre og solide hos de langsommere. Forskellen beror vistnok fra først af paa en medfødt større eller mindre Tilgængelighed for Sansindtryk. Men at Omgivelserne, altsaa ogsaa Opdragelsen, i denne Henseende øver stor Indflydelse, det kan man se, naar man sammenligner Børn fra Landet og i Byen. For de sidste skifter Indtrykkene saa hurtig som Billederne i et Kalejdoskop; de bliver selv hurtige og lette i Opfattelsen. Kommer derimod et Barn fra Landet ind i en Bysskole, synes det fra først af tungt og langsomt; men meget ofte viser det i Længden en bedre Hufommelse

og mere virkelig Selvtænkning end Kammeraterne. Det, man kalder Hufommelse, staar i et nært Forhold til Barnets Maade at danne Forestillings-Forbindelser paa. I gamle Dage betragtede man Hufommelsen som en hemmelighedsfuld Ting og som noget en Gang for alle givet; der var, mente man, ikke noget, at stille op med et Barn, der havde „en daarlig Hufommelse“. Nu véd enhver Lærer ret godt, at det i ikke ringe Grad afhænger af ham, hvorvidt noget i Skolen skal huskes; Hufommelse er kun et Navn, et Ord, det, der ligger bag ved, er Forestillinger, og for at disse skal optages i Barnets Tankegang, maa de passe ind i denne. For en Læge eller en Jurist er det let at huske ny Kendsgerninger, som hænger sammen med hans Fag. Giver man Barnet Forestillinger, som ligger nær ved dets Interesseskreds, vil det ogsaa uden Vanskelighed kunne optage og bevare dem. Et Barn paa halvfjerde Aar begyndte at vise stærk Interesse for Australien og huskede alt, hvad man fortalte derom, fra det Øjeblik, da man havde sagt, at det var et Vand, der havde Dag, naar vi har Nat, og at Børnene der begyndte at lege, naar han gik i Seng. Ved at have vaakt Barnets Interesse er man imidlertid kun naaet den halve Vej frem. Naar det mere langsomme Barn og det, der ikke har Lejlighed til at modtage alt for mange forskellige Indtryk, ofte er det, der husker bedst og tænker dybest, ja kommer det aabenbart af, at det enten af sin medfødt Natur eller af Forholdene tvinges til lidt efter lidt at indarbejde de ny Indtryk i den tilstedeværende Forestillingskreds. Herved kommer der Fasthed og Sammenhæng i hele Tankegangen.

Naar man kan vænne Barnet til selv at arbejde for at samle Kundskaber, vil det ogsaa ganske naturligt lidt efter lidt under dette Arbejde lære at drage Slutninger, at tænke. Det er ikke sundt kunstigt at fremsthyde denne Udvikling, men dog endnu mindre, som man ofte gør, ligesom at forvirre Begreberne hos Børnene. Undertiden er det, fordi man indbilder sig, at de er for uudviklede til at lide Skade af Meningsløsheder, som naar man for at trøste det lille Barn lærer det at hamre løs paa den Stol, det har stødt sig paa; man tilfredsstiller derved dets Hævnsølelse, men forsinker den rette Opfattelse af Forholdet mellem livløse Ting og bevidste Væsener. Eller ogsaa stiller man det uden Betænkning lige overfor vanskelige Spørgsmaal, der ganske overvælder dets Tankeevne. I Begyndelsen

af Auerbachs smukke Fortælling „Barbene“ eller „Tuppe Barfod“, som den kaldes i „Bibliotek for de tusen hjem“, skildres saadant et Tilfælde, der er meget almindeligt. Bogens Heltinde og hendes Broder, to Børn i jex—syvaars Alderen, mistet pludselig deres Forældre. Den ene Dag fortæller man dem, at Forældrene er i Himlen, den næste fører man dem ud paa Kirkegaarden og underretter dem om, at dér er Forældrenes Hvileplads. Følgen er, at Børnene hverken tror det ene eller andet, men hver Morgen vandrer til Forældrenes tomme aflaaede Hus, banker og kalder paa Far og Mor, hvis Hjemkomst de Nar igennem bliver ved at vente. Børn, der er tilhøjelige til at gruble, gaar ofte om, thugede af saadanne uløste Gaader. Den Forklaring, man har givet, tilfredsstiller dem ikke, og man svækker derved kun den Tillid, de ellers af Naturen har til de voksne. Man skal i saadanne Tilfælde føle sig for, hvor vidt Børnenes egen Videbegærighed rækker, og ikke gaa længere i sine Forklaringer end til at tilfredsstille denne. Men gør man dette fuldt ud, kan Børnene ofte htre en Taknemmelighed derfor, som viser, at man har afhjulpnet en virkelig Trang hos dem. „Det var godt,“ sagde nogle tretten Aars Piger med et Befrielsens Suk, efter at deres Lærerinde havde forklaret dem Sammenhængen med hvad de kaldte „det med hvor Børnene kommer fra“ — „nu har vi da noget fast at holde os til!“

Naar Barnet som ovenfor omtalt viser en saa stærkt fremtrædende Indbildningskraft, saa maa man ikke deraf slutte, at denne Evne ikke trænger til at udvikles lige saa vel som Tænkningen. Pigesom Ordforraadet kun er ringe, sammenlignet med den voksne, er ogsaa Ideerne kun saa og Opfindelseevnen som Følge deraf svag. En lille Pige paa fire Aar vilde underholde sin Onkel med en fri Digting. „Hør!“ sagde hun, „jeg vil fortælle dig en Historie, men det skal ikke være den om lille Hans; der var en Gang en lille Dreng, som var ganske lille og boede i en stor, stor Skov, men det var ikke den lille Hans,“ og Historien blev fortsat med den stadige Tilføjelse, at det ikke var den om lille Hans, endskønt det lignede den. Er Barnets Tankegang først kommen ind i en bestemt Skure, flytter den sig ikke let af egen Drift. En bekendt tysk Digter, Jean Paul Richter, der tillige var Pædagog, øvede ligesom sine Elever i at lave Vittigheder for at give deres Tanke Flugt

og Lethed. Bedre er det dog simpelthen at arbejde paa lidt efter lidt at forøge og udvide Barnets indre Billedverden. Evnen til at udfaste fri Billeder, til Opfindelse og Digtning udvikler sig af Evnen til at genfremkalde virkelig sete og oplevede Ting og Begivenheder. Den sidste maa altsaa gaa forud for den første. En Fader lod for at øve denne Evne sin knap toaarige Datter hver Aften gøre Rede for, hvad der var hændet hende paa den daglige Spaseretur med Moderen, Barnets vildtvoksende Fantasi skal ikke sluffes, men opdrages. Selv Eventyrets Overdrivelser skader ikke, naar de blot gaar i Retning af det naturlige og rigtige. Det gør ikke noget, at Dyrene i Fabelen taler og handler paa lignende Maade som Mennesker; kun naar man tildeler dem Egenstaber og Tilbøjeligheder, som er helt forskellige fra eller endog modsat de virkelige, er det falsk Børnepoesi. Barnets overfladiske Opfattelse griber strax endog flygtige Ligheder mellem Ting og Personer. Det er rigtigt at lære det ogsaa at se Forskellene, at kritijere og se Tingene efter i Sømmene, men dog kun for saa vidt det ad denne Vej kan komme til at se dybereliggende Ligheder og begribe den Enhed, som knytter alt stort og skønt i Verden sammen til et Hele.

Skal man tro den gængse Opfattelse, er jo Kvinder af Naturen mere anlagte til at tænke i Billeder, at opfatte alt gennem Fantasien og Følelsen end Mænd. En engelsk Videnskabsmand, som har gjort Forsøg i den Retning, paastod, at naar han gik hen til en Kvinde og nævnte Ordet „Baad“, steg der strax et Billede frem for hendes Tanker, f. Ex. et Fartøj med hvide Sejl, som stødte fra Land, besat med Herrer og Damer, Damerne klædte i hvidt og blaåt; medens en Mand ved en lignende Prøve simpelthen vilde tænke paa en Baad i Almindelighed. Naar man fortæller Historier for Bøge og Drengene, vil man mærke, at de sidste tager mere praktisk paa Tingene, de første derimod mere følsomt. Medens Pigerne leger med Duffer eller morer sig med at holde Skole, slaas Drengene. Darwin*) har gjort den Sagttagelse paa sine egne Børn, at Drengene allerede som spæde slaar fra sig, medens Pigebørn derimod viser deres Misfornøjelse paa en langt mere spagfærdig Maade.

*) Se H. Høffding. Charles Darwin. (Studentersamfundets Smaa skrifter Nr. 91—92.)

Enhver, der tror, at Opdragelsen overhovedet paavirker Karakteren, maa imidlertid indrømme, at det vilde være mere mærkeligt, om der ingen Forskel var. Pige fra første Færd tænker Forældrene paa hos Drengen at udvikle Forstand, Fasthed, Aabenhed i Ord og Handling, hos Pigen derimod snarere Hensynsfuldhed, Smag, dannet og net Væsen. Hvor forstelligt i en Værnejskupé at se den lille Pige, der er første Gang ude, i stive Klæder, som bringer hende til bestandig at tænke paa sig selv og spejle, om nogen lægger Mærke til hende, og saa Drengen, som kun har Dje og Dre for det ny, han ser rundt om sig, og heller ingen Anledning har til andet! Hvem kan under den nu brugelige Behandlingsmaade sige, hvor meget der er Natur, hvor meget Opdragelse? En Dreng paa fem Aar havde af en eller anden Aarsag faaet en Duffe og legede med den som en lille Pige, navnlig efterlignede han med den alt, hvad Moderen foretog sig med hans spæde lille Broder. En Dag, da han var ude i Besøg sammen med Moderen, traf han hende til Side og hvistede: „Jeg tror, jeg vil spise rigtig meget Klage for at faa Mælk i Brystet til min Duffe!“ Saa meget er vist, at jo yngre Børnene er, jo ringere er ogsaa Forskellen i deres Tilbøjeligheder. Da Opdragelsen altid bør følge Naturen, burde man i alt Fald ikke kunstig opelske de Forskelle, som hører en meget mere fremskreden Udviklingsperiode til. Først bør man tænke paa at danne Mennesker, senere Mænd og Kvinder.

Naar som ovenfor nævnt Sundhed og legemlig Kraft er en Betingelse for, at et Menneske skal være Herre over sine aandelige Evner, kunne tænke og dømme klart, saa er det legemlige Grundlag dog maaste af endnu større Betydning for Følelses- og Viljeslivet. Enhver kyndig Plejerste véd, hvor nøje den rolige, tilfredse Sindstemning hos det spæde Barn hænger sammen med det legemlige Velvære, ja saa nøje, at det at være god og at være lykkelig for den lille er ét med at være sund. Baade hos mindre og hos større Børn ser man, at f. Ex. det ny, ubekendte virker ganske anderledes paa skrøbelige Naturer end paa kraftige. Hvor de sidste er opfyldte af Forventning og Nysgerrighed, kender de første tit kun Frygt, Undseelse, Forvirring. Man kan heraf slutte, at der allerede i den spæde Alder bliver lagt Spiren til megen Karaktervagthed ved daarlige Sundhedsforhold. Hvor ofte skyldes f. Ex. ikke den

første bevidste Vogn en Følelse af Svaghed og Evneløshed, som driver Stakten til at søge Udslugter, hvor han kan finde dem. Der er et Eventyr om en Dreng, som gik ud i Verden for at lære Frygt at kende. Denne Dreng har sikkert haft en sund og lykkelig Barndom. Han har som spæd faaet Lov at sove usforstyrret i sin Vugge — aldrig, siger Preher, har jeg set nogen gavnlig Følge af at vække et Barn af Søvn og aldrig nogen skadelig af at lade det sove ud —, hans Sind er ikke bleven rystet af altfor stærke og pludselige Indtryk, hans Humør ikke gjort vakkende ved Sygdomsanfald eller Forjættelse. De stærke har ganske vist ogsaa deres Fejl, men disse er mindre vanskelige at rette, idet det ligeoverfor dem mest gælder om at give Kræfterne en anden Retning. Det er lettere at beståre en altfor frodig Vært end at faa en hensygnat Plante til at skyde kraftige Skud. Tilbøjelighed til Brede og Trods f. Ex. kan forenes med en stærkt udpræget Retfærdighedsfølelse. Den kan komme af, at Barnet føler sig galt opfattet af de voksne, og den kan udvikles til Kraft i det godes Tjeneste. Den bør derfor snarere afledes og beroliges end behandles med Haardhed. Nysgerrighed kan være til Plage og gøre et Barn næsvist og ubehageligt; men den er i og for sig en værdifuld Egenskab, der kan benyttes ikke blot til at gøre Barnet ivrigt for at lære, men ogsaa i Karakterudviklingens Tjeneste. Er Barnet f. Ex. gnavent, eller trækker der en Storm op, da kan man ofte skaffe godt Humør blot ved at bringe en eller anden Ting paa Tale, som det har Interesse for. En Dreng paa knap fire Aar, som ellers var af et meget bevægeligt Temperament, men som tillige nærede en levende Kærlighed til „Historier“, sad en halv Dag ubevægelig og betragtede sin Tante, der broderede; hun havde nemlig for at faa Ro lovet ham at fortælle, saasnart en Fugl, som hun arbejdede paa, var fuldført. Det at han selv havde en Interesse i Arbejdet fuldbringelse, fik ham til at følge Fremskridtene med en Daalmodighed, som laa ud over hans Alder. Nysgerrigheden viser sig hos det spæde Barn som Lust til at undersøge alt, hvad der kommer i dets Nærhed. Dersom man nu Gang efter Gang snapper Tingene fra det med det Udbrud: „Det maa du ikke røre!“ vil Driften efterhaanden tabe sig. Hellere maa man i Forvejen sørge for at fjerne saadanne Ting, som ikke egner sig til at besynges af den lille.

Noget lignende gælder for større Børn med Hensyn til deres Læselyst. Familiebiblioteket bør være tilgængeligt for Børnene, der helst selv vælger deres aandelige Føde; men man maa da naturligvis i Forvejen tage saadanne Bøger bort fra Hylden, som man ikke ønsker, de skal læse.

Den Følelse, som mest af alle er stiftet til at være Bærer for den moralske Udvikling, er Sympati, Medfølelse for andre, særlig for Mennesker. Denne Følelse er ogsaa i høj Grad egnet til at forædles ved Opdragelsen, idet den kan udvikles fra den første egoistiske Begyndelse, da Moderen maa kappes med Mælkeflasken om Forrangen hos Barnet, til sin højeste Form som ren, uegenlystig Menneskekærlighed. Fra først af er Barnets Følelser kun en Genklang af de voksne; det ler og græder med disse uden egentlig at forstaa, hvad Sorg og Glæde er. Da man spurgte et Barn, hvad det vilde sige at være i godt Humør, svarede det: „Det vil sige at man ler og snaffer og kysser hinanden.“ Dog kan der allerede hos den spæde vise sig Spor af Trofasthed, det, Strindberg fordømmende kalder „at være efterhængende“, som maaske for en stor Del er Bane, men dog er en uundværlig Bestanddel af Kærligheden. Naar man giver den lille en ny Amme, kan det hændes, at den paa en meget eftertrykkelig Maade viser sin Uvilje over Forandringen. En elleve Maaneders Dreng viste tydelig, at han savnede en ældre Broder, der var rejst bort, og søgte efter ham overalt, endog under Sengen. Søstendeforholdet er maaske endnu mere opdragende med Hensyn til Samfundsfølelse end Forholdet til Forældrene. I det kommer ogsaa de Hindringer, der er at overvinde i den medfødte Selvkærlighed, tydeligere for Dagen og kan saaledes modarbejdes. Egoismen viser sig her navnlig som Skinsyge og Nærighed. Da gælder det at forvandle den stærkeres Følelse af Overlegenhed til Omhu og Hjælpsomhed mod den svagere og mindre vel udrustede; og for den sidste Bedkommende gælder det at indrette det saaledes, at ogsaa han kan faa Følelsen af at kunne noget og at gælde noget paa sin Vis. Det gælder at vænne Barnet til at have noget, der er dets eget, ikke for at det skal kunne unddrage de andre sin Ejendom, men for at det kan have noget at give af og noget at have Ansvar for. I den saakaldte Børnehave, der er en Mellemting mellem Hjem og Skole,

griber man enhver Lejlighed til at udvikle Samfundsfølelsen. Det var saaledes ægte frøbelst, naar man i en Folkebørnehave i Chicago havde vænnet Børnene, der hver kom med sin Frokost, nogle med en rigelig, andre med en knap, til at slaa den sammen og holde fælles Maaltid. Paa den anden Side forstaaer man, at Barnet har godt af at eje noget, og giver derfor hvert Barn en lille Plet Jord at dyrke. Sansen for mit og dit er forvirret hos Barnet og maa opdrages. Det kan man se deraf, at det hyppig fristes til at tage igen, hvad det har givet bort. Selv naar det har lært at skjule, at det tager noget, forstaaer det ikke, hvad det har gjort, før det bliver sagt med Eftertryk af de voksne. En lille Pige klatrede, da hun var bleven ene i Stuen med Frokosten, op paa Bordet, snappede et Stykke hvidt Sukker og sneg sig som en lille Rat bort med Sukkeret i Munden og med en triumferende Følelse af at have gjort noget snildt. Men da hun mødte en ældre Søster, som spottende gav hende et lille Slag paa den udspilede Kind, stod — som hun mange Aar efter huskede — den hele Handling pludselig for hende i et saa foragteligt Lys, at hun, harm i Hu, smed Sukkeret langt, langt bort. Barnet er saa ubevidst, selv naar det handler, at det først ved at det onde bliver nævnt ved Navn forstaaer hvad det selv har gjort. Det kan derfor være bedre, navnlig før de slette Tilbøjeligheder har faaet Form ved at blive til Handling, at aflede Opmærksomheden fra dem end at tale for meget om dem; medens det paa den anden Side kan behøves at gøre de gode Tilskyndelser mere bevidste ved et rosende Ord. Dersom du forudsætter det gode hos Barnet, vil det anstrænge sig for at handle smukt; og omvendt kan du fremkalde det onde blot ved at gøre det tydeligt for Tanken. 3 Exemples Magt lægger det sig endnu tydeligere for Dagen end i Ordets, hvorledes Børnene i moralsk Henseende lader sig lede af de ældre. Om derfor den Spire til Sympati, der er hos ethvert Barn, skal udvikles saaledes, at den vil komme til at naa ud over Familiens snævre Kredse, det vil i væsentlig Grad afhænge af Forældrenes eget Standpunkt. Rigesom Rousseau kunde udraabe: „Ingen Moder, intet Barn!“ — hvor Moderkærligheden svigter, der vil det ogsaa komme til at skorte paa den barnlige Hengivenhed —, saaledes vil det ogsaa gaa med Samfundsfølelsen og Interessesen for Samfundsspørgsmaalene. Den bedste

Skole i denne Henseende er et Hjem, hvor Forældrene lever hverken for sig selv eller for sig og sine Børn alene, men for noget større og mere alment. Skolen kan gøre en Del — meget mere end den nu gør — for at give den Følelse et stort og værdigt Maal, som ellers maaſte kaster sig over jmaa og daarlige Formaal, der da igen virker indsnævrende tilbage paa Sindet. Men det er rimeligt, at den Skolebestyrerinde havde Ret, som forsikrede, at hun aldrig havde truffet megen Fædrelandskærlighed hos Børn, der ikke vare udgaaede fra fædrelandsfjendede Hjem; og dette gælder selvfølgelig ikke blot Fædrelandskærligheden, men i det hele Sansen for Ideer og Lysten til at ofre noget for almene Formaal.

Exemplet, Efterligningen, Ovelsen og Vanen er altſammen nødvendigt for Følelsens Udvikling og endnu mere for Viljens. Da denne i det mindste halvvejs lægger sig for Dagen i Handling, fordrer den et Regeme, der villigt gør sig til Redskab for dens Bud. Under tiden træffer man Skolebørn, som gør Indtryk af ikke at være „rigtige“ i Hovedet eller ogsaa at mangle Rydighed og Villighed, medens hele Ulykken er, at de ikke er Herre over deres egne Lemmer. Dette maa kunne læres ved Anvendelse af en Del Opmærksomhed, selv om det koster mere Anstrængelse for visse Naturer end for andre. Naar Barnet lærer at gaa, spise m. m., maa det altid Stykke for Stykke indøve de enkelte Bevægelser, før den hele sammensatte Virksomhed kan blive det saa let og fortrolig, at det ikke behøver at ofre den stadig Opmærksomhed. Paa lignende Maade kan aandelige Færdigheder indøves. Om Benjamin Franklin hedder det*), at han holdt Bog over tretten Dyder, som han ansaa for de vigtigste, og systematisk indøvede dem én for én, indtil han virkelig opnaaede at blive et af de mest pligtopfyldende Mennesker, som Historien har at fortælle om.

Hos Barnet viser ethvert Anlæg sig kun som en Tilfældighed, et Lune, som ikke er til at stole paa. Ligesom det er Tilfældet, der afgør, om dets Tilbøjelighed første Gang skal tage den rigtige eller den forkerte Retning, er det ogsaa Tilfældets Skyld, om det anden Gang kommer til at følge samme Rettefnor som første. Thi dets Erindring er, som man har sagt, lige saa kort som dets Ven.

*) Se S. Marstrand: Benj. Franklin. (Studenterfamfundets Smaaſkrifter Nr. 41—42.)

Men dog er det ved at gribe saadanne Tilfældelser i Flugten og lidt efter lidt fæstne dem ved Dvælske, at man formaar at give det gode Baner. Et Barn har altid Lust til at fortælle om sig selv og sine Bedrifter. Væmmer man det fra ganske lille af til at komme til Fader eller Moder med sit Skriftemaal, og hører man med Overbærenhed paa Fortællingen endog om de Dumheder, det har begaaet, vinder man dets Fortrolighed og lærer det at tale Sandhed. Det skræmmer ikke Barnet, om Forældrene dømmer strængt om dets Færd, naar det tillige kan fornemme Medfølelsen, kan mærke, at Sorgen er større end Breden over dets Uret.

Det er en Svaghed hos Barnet, at det ikke kan holde sig roligt. Men Bevægelsesdriften kan ved Dvælske omdannes til Virkelyst. Derjom man slet og ret vilde befale det urolige Barn at sidde stille, vilde man kun frembringe saa meget mere „bunden“ Uro, der ved Vejlighed vilde skaffe sig Lust. Men ved at lægge Tingene saaledes til Rette for Barnet, at det kan arbejde paa sin Vis, ved at stille det smaa Opgaver og sørge for, at disse i det mindste af og til lykkes for det, lærer man det at kende Glæden ved at frembringe noget og vænne det til at foretrække ordnet Virksomhed for hensigtsløs Bevægelse. Jo mere det udretter, des mere vil det arbejde. Jo bedre det gør sine Sager, des mere vil det anstrænge sig for at gøre dem endnu bedre. En Moder indrettede, da Vinterfulden tvang Børnene til at være inde, efter amerikansk Mønster et saakaldt „Sandbord“ (et lavt Bord med Kant, fyldt med Sand, helst vandtæt) og forsikrede, at det var utroligt, saa megen Gnavenhed det hjalp Børnene ud over.

Nogle Børn er tungere og trænger snarere til at vænnes til Bevægelighed. Og saa det kan naas gennem Legen, hvor Børnene bliver opmuntrede til at efterligne andres Fagter og Lader og tvinges til at tænke og handle med en vis Hurtighed.

At vænne Barnet til Selvbeherkelse det vil sige at lære det at kunne tilbageholde sin umiddelbare Tilfældelse til Handling; og dette forudsætter, som tidligere nævnt, nogen Overvejelse. Det læres snarere af de Natureer, der har „en god Hufommelse for Smerte“, end af dem, der kan huske det glædelige. Mange haarde Midler er der blevet anvendt for at hjælpe paa Børnenes Hufommelse i denne Henseende. Dog kan man ogsaa her ved at begynde i Tide naa et Resultat med mildere Midler. Et Barn, der laa ved

Brnstet, havde den Bane i sin Vrighed at klemme til med Reglene, saa at det smertede Moderen. Dennes første Tilskyndelse var, heftigt at stude Barnets Haand til Side, men hun foretrak at virke med moralste Midler, og opnaaede da lidt efter lidt blot ved at vise Barnet et mørkt Ansigt, hver Gang det kneb hende, at det frivillig lagde sin stygge Bane af. Flere af de Exempler, som er anført ovenfor, viser ogsaa, at Barnets Utaalmodighed og Lyst til at handle uden Overlæg kan overvindes ved at man afleder dets Opmærksomhed fra den attraaede Genstand, simpelthen giver det noget andet at tænke paa. Dersom dette bliver gjort ofte og regelmæssigt, vil det ogsaa tilsidst blive til Bane for Barnet, ikke at følge sin første Indskyldelse uden at lægge et Mellemrum imellem denne og Handlingen, og det vil da tilsidst lære at tænke, før det handler.

Dersom det var nok at give Barnet gode Baner, vilde Opdragelsen ikke være saa vanstelig. Men den vilde da kun være Dressjur. Hvor det gælder om at dressere Heste og Hunde, er man tilfreds, naar man gennem Dvelse og Bane kan lære dem et vist Antal ensartede Bevægelser, ikke blot legemlige, men ogsaa Tænkbevægelser; men af Mennesket fordrer man, at det skal kunne beherske sine egne Baner og til en vis Grad ogsaa sin Tænkning og sin Følelse. Det er en Fordel at have et Slags Maskineri af vel indøvede aandelige og legemlige Færdigheder, men kun for saa vidt man forstaar at bruge dem med personlig Frihed. Vansteligheden ligger da for Opdrageren deri, at han paa en Gang vil paavirke Barnet — thi det kan ikke undvære Paavirkning — og dog give det Lejlighed til at udvikle sig frit og selvstændigt. Den gammeldags Opdrager var tilfreds med de ydre Tegn paa Lydighed, som, naar de ikke vil komme med det gode, dog i Reglen kan fremtvinges med Magt. Nu har man opdaget, at endog Dyret kan dresseres uden Frygt, blot ved Ord og Tegn og god Omgang, end sige Mennesket. Tillige har man set, at man ved mildere Midler kan naa en langt varigere og mere dybtgaaende Virkning. Men man har ikke altid Oje for, at man ogsaa ved aandelig Paavirkning kan komme til at øve BOLD mod Barnets egentlige Natur, og da en farligere end ved den mere brutale, men mindre gennemgribende ydre Tvang. I store Skoler ses ikke sjælden det Særshn, at en bestemt Lærer eller Lærerinde har Evne til at paavirke Børnene saa stærkt, at de alle

til en vis Grad bliver opvakte, saa længe de er under hans eller hendes Opsigt, men da igen mister denne noget kunstlede Dygtighed, naar de bliver stillede paa egne Ben. Den ovenfor nævnte Kvinde Laura Bridgman, som var døv, blind og manglede Lugt og Smag, naaede under en bekendt amerikansk Læges Behandling en saa høj aandelig Udvikling, at hun blev navnkundig paa begge Sider af Atlanterhavet. Men der viste sig strax en Nedgang i hendes Landsudvikling, da Doktoren for en Tid opholdt sig i Europa; og da man efter endt Opdragelse sendte hende hjem, gik hun i den Grad tilbage, at der maatte træffes Forholdsregler til at hun bestandig kunde blive under Indflydelse af den stærke Aand, der holdt hende oppe. Paa en Maade maa al Opdragelse, der skal have varig Indflydelse, være Selvopdragelse. Barnets Forstand og Følelse maa virke ind paa dets Vilje og omvendt. Det Barn, der græder af Utaalmodighed, hver Gang man klæder det paa til Spafereturen, vil holde op, saasnart det opdager, at det derved blot trækker Tiden længere ud. Jo tidligere det kan gøre den Slags Erfaringer, des selvstændigere vil ogsaa dets Udvikling blive. Opdragelsen kan lede Viljen, men ikke skabe den. Ligesom man kan raade over Boghuldens Indhold, saaledes kan man til en vis Grad bestemme, hvilke Indtryk Barnet under sin Udvikling skal være omgivet af, hvilke Forbilleder dets Efterlignelsesdrift skal kunne øve sig paa; men kun naar det faar et vist Spillerum til selv at vælge, hvad der egner sig for dets Natur, vil det kunne udvikle sig frit og naturligt. Hvor Grænsen ligger mellem Instinkt og Vilje, kan vel næppe afgøres.

En lille fireaars, kvindelig Filosof sølte allerede det svære i Spørgsmaalet om Skyld og Ansvar. Man sagde hende, at der burde vises Overbærenhed overfor Folk, der begik Dumheder. „Man kan ikke gøre ved, om man er født med en daarlig Forstand,“ blev der ytret. Hvorpaa hun svarede: „Men kan man da gøre ved, om man er født slem?“

Allerede det, at der nutildags er saa meget større Interessesje for Barnet og hvad der rører sig i dets Sind, er et Skridt fremad paa Vejen til at lære det at kende og kunne paavirke det. Tidligere lagde man paafaldende lidt Mærke f. Ex. til berømte Mænds og Kvinders Barndom. Om Dronning Margrethe som

Barn ved man saaledes*), at hun blev født Aar 1353, blev forlovet i sit sjette og gift i sit tiende Aar, sit Ais af sin Hofmesterinde; men iøvrigt intet, naar man undtager, hvad der antydes i Sagnet om hendes Møde med sin høje Fader ved Borgeledet. Hvilket Sindelag denne mærkelige Kvinde lagde for Dagen som lille, hvilke Evner hun viste sig i Besiddelse af, hvorledes disse udvikledes af hendes Omgivelser, alt det, der giver Røglen til hendes senere Karakterudvikling, derom høres intet. Nu derimod fæster en Levnetsfildrer netop jærlig sin Opmærksomhed paa de Tidrum af sin Helts eller Heltindes Liv, da alt endnu er i Udvikling, intet har fæstnet sig, da det er Løsternes og Forhaabningernes Tid.

Dog er det ikke blot som en Forberedelse til og som Løst om det større eller mindre Kulturarbejde, som det voksne Menneske skal kunne udføre en Gang i Tiden, at Barndommen har Værdi for os. En af Reformationstidens Pædagoger hilste rigtignok en Dag paa Drengene i en Skole, han traadte ind i, med de Ord: „Hil være eder, I hæderværdige Domherrer, Præster, Rektorer, Senatorer m. m.“ Og gennem hele den gammeldags Opdragelse gaar virkelig Bestræbelsen for at indpode Barnet næsten fra Buggen saadanne Kundskaber, Færdigheder og Anstuelser, som kan bruges af den voksne. Nu stræber man efter noget mindre — eller mere, om man vil. Man ønsker først og fremmest, at Barnet skal leve sit eget Liv, fostres op med aandelig og legemlig Føde, der egner sig for dets Kræfter og Vorevne. Barndommen har sit eget Maal og — mener de, der elsker den — sin egen Ret til at være. Et sundt, lykkeligt Barneliv, var det end kun kort, efterlader mere end Tomhed og Stuffedes Forhaabninger.

*) Se E. Glomann: Dronning Margrethe. (Studenterfamfundets Smaaskrifter Nr. 18—19.)

- Nr. 59. Dr. B. Pingel: Havets Natur, Oprindelse og Historie. 10 D.
 „ 60. Cand. phil. H. Trier: Folkeopdrageren Heinrich Pestalozzi. 10 D.

Fjerde Række.

- „ 61—62. Cand. mag. Julius Schiøtt: Blodbrylluppet i Paris 1572. 20 D.
 „ 63—64. Dr. med. Leopold Meyer: Om spæde Børns Ernæring og Pleje. 20 D.
 „ 65—66. H. P. Hansen-Nørremølle: Sønderjyderne under Fremmedherredømmet 1864—1888. 20 D.
 „ 67. Cand. jur. Niels Møller: Den Ceylon. Et Billede af tropisk Naturliv. 10 D.
 „ 68—71. Dr. J. A. Fridericia: Den danske Bondestands Undertrykkelse og Frigjørelse i det 18de Aarhundrede. 40 D.
 „ 72—73. Dyrlæge Martin Poulsen: Kort Fremstilling af Husdyrenes Sundhedspleje. 20 D.
 „ 74—75. Læge B. Dreher: Danmarks Forhistorie i Omrids. Bronze- og Jernalderen. 20 D.
 „ 76—77. Kommandør D. Frøming: Henry Morton Stanley. 20 Dre.
 „ 78—79. Dr. B. Pingel: Danmarks Forhistorie i Omrids. Landets Tilblivelse. 20 Dre.
 „ 80. Cand. mag. Berner Dahlerup: Hæse og Hæseprocesser i Danmark. 10 Dre.

Femte Række.

- „ 81—82. Kontorchef Emil Meyer: Frihandel og Beskyttelse. 20 Dre.
 „ 83. Læge Mich. Larsen: Menneskets Synsorgan. 10 Dre.
 „ 84—85. Dr. med. E. A. Blume og Kontorchef M. Rubin: Om bajersk Öl og Brændevin. 20 Dre.
 „ 86—88. Skolebestyrer Emil Slomann: Revolutionsaaet 1789. 30 Dre.
 „ 89—90. Cand. jur. E. Staal: Den første Folkekamp. 20 Dre.
 „ 91—92. Prof. Harald Høffding: Charles Darwin. 20 Dre.
 „ 93—94. Læge Edward Ehlers: Forfalskningerne af vore Nærings- og Nydelsesmidler. 20 Dre.
 „ 95—96. Dr. B. Pingel: De homeriske Digte. 20 Dre.
 „ 97—98. Redaktør N. Neergaard: Frihandels- og Fredsvennen Richard Cobden. 20 Dre.
 „ 99—100. Zoolog P. Tauber: Kort Vejledning i Hønsavl. 20 Dre.

Sjette Række.

- „ 101. Læge Gustav Ottesen: Louis Pasteur og hans Opdagelser. 10 Dre.
 „ 102-103. Cand. mag. Julius Schiøtt: Leon Gambetta. 20 Dre.
 „ 104. Dr. med. F. Levinson: Svindsjoten og dens Forebyggelse. 10 Dre.
 „ 105-106. Overretssagfører Oskar Johansen: Kriminal Retsspleje. 20 Dre.
 „ 107-108. Stud. mag. Julius Clausen og stud. mag. Poul Levin: Island i Fristatstiden. 20 Dre.
 „ 109-110. Cand. polyt., Ingeniør J. Rump: Hvordan vi forshynes med Vand. 20 Dre.
 „ 111-112. Cand. mag. Knud Ipsen: Myrterne og deres Samfund. 20 Dre.
 „ 113-114. Redaktør N. Neergaard: Om Alderdoms- og Invalidforsørgelse. 20 Dre.
 „ 115-116. Cand. jur. Niels Møller: Torturen og dens Affkæffelse. 20 Dre.
 „ 117-118. Frl. Kirstine Frederiksen: Barnets Sjælesliv. 20 Dre.

Hver af Rækkerne faas stift hæftet for 2 Kr.

Se Omflagets 2den Side.

I naturlig Sammenhæng med den fra Studenterfamfundet ud-
 gaade Aftenundervisning for Arbejdere er det Onske opstaaet hos
 Samfundets Medlemmer at virke for Oplysnings og Kundstabs Ud-
 bredelse i større Kredse gennem Udgivelse af let tilgængelige Smaa-
 skrifter (10 à 20 Ore Stykket), hvis Indhold skulde være hentet dels fra
 Naturvidenskabens, dels fra Samfundsvidenskabens og Historiens Omraade.

Det er endnu overordentlig vanskeligt for de mindre bemidlede,
 navnlig i Arbejdernes og Landbrugernes Klasse, at faa Udgang til sund
 og grundig Læsning af denne Art, og det vilde sikkert være af meget
 stor Betydning, om det kunde gøres muligt selv for de ugunstigt stillede
 her i Landet at tilegne sig noget af den Kundskab, som faa let og ad
 faa mange Veje er tilgængelig for de heldigere stillede.

Det af Studenterfamfundet i dette Djemed nedsatte Udvalg tillader
 sig herved at opfordre alle, som maatte interessere sig for dette Formaal,
 til at virke hen til Tilbejbringelsen af de fornødne Pengemidler ved at
 tegne sig for Bidrag én Gang for alle eller i Portioner paa 1 Kr.
 aarlig eller 25 Ø. maanedlig. Tilsagn om Bidrag bedes jendte til
 undertegnede Kasserer, Holsteinsgade 3. Ø.

C. Behrens,
 stud. mag.

R. Bergh,
 dr. phil.

H. Hoffding,
 Professor
 ved Universitetet.

R. Ipsen,
 cand. mag.

E. Meyer,
 Kontorchef.

Niels Møller,
 cand. jur.

N. Neergaard,
 Redaktør.

A. Doppermann,
 Lærer
 ved Landbohøjskolen.

(Udvalgets Kasserer.)

N. Petersen,
 Overretssagfører.

G. Philipsen,
 cand. jur., Boghandler.

J. Rump,
 Ingeniør.

H. Trier,
 cand. phil.

(Udvalgets Formand.)

Angaaende Forhandlingen af Studenterfamfundets Smaa-
 skrifter bedes man henvende sig til Expeditionen Købmagergade 46 København K.
 Forhandlingsfortjenssten vil blive 33 Ore af hver Krone og, naar der
 paa en Gang købes for 10 Kr., da 40 Ore af hver Krone. Der
 fordres kontant Betaling, men de ikke solgte Skrifter kan ombyttes.
 Abonnement modtages paa en Række af 20 Leveringer à mindst 16 Sider.
 Abonnementsprisen er 1 Kr. 50 Ore aarlig for en Række.

Alle andre Meddelelser Smaa-
 skrifterne vedrørende bedes tilstillede
 Udvalgets Formand cand. phil. H. Trier, Rosenborggade 3, København
 K (træffes 11—12 Formiddag).

